
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01307977 7

ANECDOTA LAVRENTIANA ET VATICANA

IN QUIBVS PRÆSERTIM

IVSTINIANI CODICIS SVMMÆ AB ANATOLIO CONFECTÆ

PLVRIMA FRAGMENTA

ET PRÆFATIO AD INSTITVTIONES HISTORICA CONTINENTVR

EDIDIT RECENSVIT, PROLEGOMENIS NOTIS VERSIONE LATINA INSTRVXIT

E. C. FERRINI.

PROLEGOMENA.

§ 1.

DE CODICIBVS MANV SCRIPTIS, QUIBVS EXCERPTA, QVÆ NVNC PRIMVM EDVNTVR, CONTINENTVR.

Romæ atque Florentiæ codices græcarum iuris Institutionum pertractanti *Excerpta* quædam ex fontibus iuris ciuilis græce conscripta mihi apparuerunt in Appendicis modum Institutionum paraphrasi adiecta, quæ tum ubertate et uarietate, tum etiam formæ nouitate digna mihi uisa sunt, quæ exscriberentur. cum apographum meum serius perlegerem, facile deprehendi plura in isdem Excerptis contineri, quæ in lucem proferri oporteret, cum ad iuris græco-romani historiæ notionem haud parum prodesse uiderentur. ideoque factum est, ut lubentius id muneris in me susciperem, ut ea ederem atque explanarem.

Codices, qui *Excerpta* hæc contineant, duo mihi innotuerunt:

Codex palatinus gr. 19 in 8.° sæc. XV.

Fol. 225ᵇ. τέλος σὺν Θῷ τῶν 'ινστϊ τοῦτ. (sic) deinde secuntur *Excerpta*, quibus manu seriore præpositus est perperam titulus: περὶ τῶν αἰτιῶν τῶν διδομένων. (1) desinunt fol. 204ᵇ. (2).

---

(1) Perperam igitur putauit *Mortrolius [Histoire du droit byzantin]*: 2, 466: tractatum *de donationum causis* in hoc codice contineri.

(2) Non id committam, ut cl. uiri *Henrici Steuenson* obliuiscar, qui plura ad uatic. codd. pertinentia comiter mecum communicauit.

Codex laurentianus LXXX, 6 in 8.° sæc. XV.

Fol. 395^b. incipit Appendix, ommissa inscriptione περὶ κ. τ. λ. des. fol. 404.

Probabilius eadem continentur in *Codice bruxellensi* 424, qui, ut satis liquet, ex codice palatino nuper laudato descriptus est.

§ 2.

INDOLES HORVM EXCERPTORVM.

Quæ in his excerptis continentur hinc et inde ex fontibus iuris ciuilis passim collecta sunt et nullo ordine nullaque certa lege sunt digesta, ita ut prorsus appareat priuatum hominem auctorem fuisse, qui sui studii commodiue causa hæc comparauerit, quæ nobis fortuito quodam casu sunt seruata. eadem enim est huius operis natura, quæ *Eclogae Appendicis*, cuius editionem præstantissimam procurauit uir cel. *Zachariaeus a Lingenthal.* (1)

§ 3.

FONTES HVIVS OPERIS.

Basilicorum libros adhibitos fuisse uel ex eorum diserta mentione patet. item crediderim ea, quæ ex Iustiniani *Nouellis* inter hæc excerpta referuntur, ex *Basilicis* esse deprompta, cum isdem in locis *Theodori* epitome usurpetur, in quibus id in *Basilicis* contingit. præterea *Leonis Nouellas* auctor huius collectionis semel adhibuit: item *Epanagogen*, siue aliud quoddam iuris compendium, quibus eadem continerentur. (2)

Fragmentorum uero longe maxima pars ex *Codice* desumpta est. cum autem plures græcas *Codicis* editiones extitisse constet, quæ omnes fere non modicam optinuerint auctoritatem, iure quæritur ex quanam fragmenta hæc nostra hausta sint. procul dubio de *Anatolii* uersione est cogitandum: nam fragmenta, quæ edenda suscepimus, cum nullius prorsus alius græcæ uersionis reliquiis conueniunt, quam cum *Anatolii* fragmentis. ut ecce:

Cod. 9, 16, 1 = Bas. [Heimb.] schol 'Ανατόλιος V 768 [inter *Anatolii* reliquias, quas collegit *Heimbachius* VI 71 n. 21]: ὁ φονεύσας τινὰ οὐ κατὰ γνώμην μὴ κρινέσθω ὡς ἀνδροφόνος. διό κἂν στρατιώτης εἴη, μετρίως σωφρονίζεται, [ἐπειδὴ ἐκ τύχης γέγονεν ὁ φόνος].

Fragmenta nostra P. 2.^{a} § 67: ὁ φ. τ. οὐ κ. γν. μὴ κρ. ὡς ἀνδρ. διὸ κ. στρ. ᾖ, μ. σωφρονισθήσεται.

Item cfr. Cod. 4, 32, 11 = Bas. sch. 'Ανατολίου II 724 = Fr. II § 151. 177. eadem plane uerba : ut illud huc cadat:

neque aqua aquæ neque lactest lactis, mihi crede, usquam similius. (3)

Argute iam coniecerat *Zachariaeus a Lingenthal* excerpta ex Codicis libro VIII° a ti. IIII° usque ad finem, quæ in *Basilicis* occurrant, *Anatolio* esse uindicanda, cum de ceteris græcis uersionibus cogitare non liceat, (4) quæ *Heimbachio* (5) quoque sunt probata. nunc uero liquet omnia illa excerpta (quatenus et in collectione nostra extent) cum nostris uerbo tenus conuenire, ut illa, si dis placet, coniectura iam pro re certissima et explorata sit habenda.

---

(1) 'Ανέκδοτα, p. 184-195.

(2) Cfr. quæ monuimus ad Partem I^{am}, c. 4.

(3) *Plaut.* Menaechmi, 5, 9, 30.

(4) Kritische Jahrbücher für Jurispr. 1844, p. 808.

(5) *Basil.* VI 71.

An uero etiam illa fragmenta, quæ in fine huius operis adduntur, sub titulo: "παρεκβολαὶ ἐκ τοῦ κώδικος" *Anatolio* sint tribuenda, necne, satis non adsequor. rem facile expediri arbitror, si quis statuerit *Anatolium* epitomae suæ *paratitla*, quæ uocabantur, addidisse, unde παρεκβολαὶ hæ fluxerint. nec mirum esse potest eiusmodi παρεκβολὰς ab ipso *indice*, quod ad formam, non modicum discrepare : potuit enim *Anatolius* aliis uerbis uno, aliis altero loco sensum constitutionum exprimere, sicuti etiam *Stephanus* in sua *Codicis* uersione fecisse uidetur. (1) Specimen uero referre non piget:

Fr. II § 134: ἡ τοῦ ὅρκου καταφρονηθεῖσα εὐσέβεια ἱκανὸν τὸν θεῖον ἔχει τίμωρον. εἰ γὰρ ἐπιορκῇ τις, τὸν θεὸν τιμωρὸν ἔχει· οὐ μὴν τιμωρεῖται. ἀλλ' οὐδὲ ἐγκληματικῶς τῷ τῆς μεγαλότητος [ἐγκλήματι] ὑποπίπτει, εἰ καὶ ἀπὸ θερμότητος κατὰ τοῦ βασιλέως ὀμόσας ἐπιορκήσῃ. (2)

Parecbolæ § 10; εἰ κατὰ βασιλέα κατά τινα θερμότητα ὤμοσέ τις, συγχωρεῖται.

Vnde explicari fortasse posset cur quædam ex digestis in *Parecbolis*, tamquam ex Codice sumpta referantur. putauit nimirum uir bonus, quæcumque in *Paratitlis* inuenirentur, locorum citationibus non satis diligenter inspectis, ad Codicem pertinere. neque absurde mihi uidentur pleraque saltem eorum, quæ in scholiis ad *Synopsin Basilicorum* sub *Anatolii* nomine excitantur, (3) his *Paratitlis* uindicari posse, nam ab eis, quæ inter fragmenta hæc nostra leguntur, non parum recedunt, cum præsertim longe sint breuiora. (4)

Contra excerpta, quæ in scholiis τοῦ μικροῦ κατὰ στοιχεῖον occurrunt, quamuis uno in loco eoque breuiore cum anatoliana uersione conuenire uideantur, (5) huc minime spectant.

§ 4.

ANATOLIANÆ VERSIONIS PRÆSTANTIA.

Non minimum laboris huius mei fructum arbitror, insignis iurisconsulti fragmenta non admodum pauca in lucem esse prolata. eum enim berutiensem magistrum fuisse Iustinianus (5[a]) testatur, qui eum inter *XVIII uiros digestis componendis* adlegit. erat nimirum cum uir iuris peritissimus, tum etiam ἐκ τριγονίας σεμνῆς τῆς παρὰ Φοίνιξι τῶν νόμων διδασκαλίας καταβαίνων: pater enim eius fuerat *Leontius*, auus autem *Eudoxius*.

Quod ad huius uersionis naturam adtinet, sane nescio an recte de *Matthaei Blastaris* (6) notissimo testimonio recte dubitauerit *Heimbachius*. (7) nam a prolixitate *Anatolius* constanter abhorruisse uidetur, ut in breuitate sectanda *Theodorum* æquiparauerit atque adeo interdum superauerit. (8)

Non satis liquet an etiam παραγραφὰς suæ uersioni adiecerit *Anatolius*. nam loci, qui id innuere uiderentur [P. II[a], §§ 73. 191], mirum quantum corrupti interpolatique sunt. probabilius uidetur titulorum rubricas *græce Anatolius* uertisse, nam II § 171 hanc notam præsefert: περὶ τό [κων] τι. $\overline{\lambda\beta}$ = h. e. de usuris, ti. 32. [libri IIII].

---

(1) *Zachariae* 'Ανέκδοτα, p. 177.

(2) Cod. 4, 1, 2.

(3) In editione *Zachariæi a L.*, pp. 49, 620, 621, 638, 660, 691.

(4) Cfr. e. gr. C. 4, 32, 4 = Fr. II, § 173 = Syn. Basil. schol. 'Ανατόλιος, p. 621 et quæ monuimus. *Rendiconti Ist. Lomb.* XVII. 331.

(5) C. 2, 11, 20 = Fr. II, § 184 = Syn. minor. schol. ed *Zachar.*, p. 232.

(5[a]) Cf. const. Δέδωκεν § 9.

(6) Præf. ad Syntagma Canonum., cf. *Menagius* Amænitates iuris, p. 98. *Reitzius* Theophil. II 1246. *Heimbachius*, De Basilicorum origine, p. 40.

(7) Basil. VI 20.

(8) Cf. e. gr. Cod. 4, 32, 3, schol. Θεοδώρου, Bas. II 720 = Fr. II, § 172.

In hac uersione comparanda *Anatolius*, utpote Iustiniani æqualis, plerumque uerba artis latina retinuit, quæ postea, cum locus in Basilica fuerit translatus, græcis cesserunt, cfr. e. gr. C. 8, 13 (14), 1 = App. II § 39, ubi uox δεβίτωρ occurrit, quæ in Bas. 25, 2, 38 uersa est: χρεώστης.

Ceterum cuique probatum iri non dubito hanc uersionem elegantissimam esse atque tam concinnitate, quam etiam singulari quadam fidelitate conspicuam et si *Thalelæi* τὸ πλάτος excipias, eam omnium græcarum *Codicis* editionum præstantissimam esse non immerito quis dixerit.

§ 5.

DE VERSIONIS ANATOLIANÆ APVD GRÆCOS AVCTORITATE.

Anatolii uersionem plurimi Græcos fecisse uel ex *Matthæi Blastaris* testimonio liquet. idem probatur ex scholiis *Basilicorum* et *Synopsis Basilicorum*, in quibus eius uerba referuntnr, necnon ex eo, quod *Basilicorum* compilatores constitutionum libri Codicis VIII a ti. IIII usque ad finem anatolianam uersionem adhibuerint.

Contra, his fragmentis in lucem prolatis, nemini dubium esse debet quin *Anatolii* uersionem non sit secutus *Enantiophanes* cum in *Nomocanone* XIIII titulorum, tum in libro suo ἐναντιοφανῶν nec *Iulianus* in suis παραγραφαῖς ad Digesta. Neque obstat scholium (1) ad Nomoc. 13, 29: ex eo enim id tantummodo euincitur const. C. 3, 43, 1 *insueto prorsus more* secundum anatolianam uersionem illuc esse relatam. ceterum uideris, quæ alibi disputauimus, (2) cum etiam statuerimus *Enantiophanem* (2ª) *Stephani* sui uersionem esse secutum.

§ 6.

EDITIONIS RATIO.

Haec *Excerpta* in tres partes distribui:

I. *Fragmenta* ex *Basilicis*, *Novellis Leonis*, *Epanagoge* (?) deprompta.

II. *Fragmenta Codicis uersionis anatolianæ.*

III. Παρεκβολαὶ ἐκ τοῦ κώδικος.

Versionem latinam adieci illius apud iurisconsultos peruulgatissimi haud immemor: *græca non legi.* notulas subdidi, quæ tam uarias lectiones emendationes coniecturas, quam fontes indicarent.

Quod uero ad textus crisin adtinet, præsto fuerunt libri *uaticanus* et *laurentianus*, qui adeo inter se conspirant, ut nullus dubitem, quin *laurentianus* ab altero fuerit descriptus. (3) certe *laurentianum* potissimum sum secutus, nam quominus palatini per totum conferendi copia fuerit, temporis angustiæ impedimento fuerunt.

---

(1) Edidit *Pitra* Iuris eccl. græcorum historia et monumenta. II 631.

(2) Cf. *Rendiconti dell' Ist. Lomb.* XVII 329 sq.

(2ª) An *Enantiophanes* et *Anonymus* (Iulianus) distinguendi sint, quæritur apud *Zacharieum* (Die griechischen Nomokanones p. 10-11.)

(3) Cf. quæ dixi in *Prolegomenis* ad *Paraphrasin græcam Institutionum*, vol. I, pag. XV, XVIIII. (Berolini, 1884.)

§ 7.

DE PRÆFATIONE INSTITVTIONVM HISTORICA QUÆ NVNC EDITVR.

In *Palatino* cod. gr. 19, quem nuper laudaui, præfatio quædam historica ad Institutionum græcam paraphrasin exhibetur, quæ iuris historiam a primis incunabulis ad Iustinianum usque imperatorem tradit. eandem præfationem in cod. *Bruxellensi* 424, qui ex Palatino descriptus est, extare *Zachariaeus a Lingenthal* auctor mihi est. quam præfationem describendam edendamque curaui: est enim breuior neque lectu iniucunda: nosque apprime docet quinam potissimum errores de iuris uicissitudinibus apud græcos sequioris aeui inualuerint. mira nempe increbuerat tunc temporis opinio Græcorum Romanorumque iura ex Hebræorum legibus, quæ in Mosis libris continerentur, hausta esse. id forsan iam innuit *Tertullianus* (Apol. 45); id certe demonstrandum sibi suscepit auctor *Collationis legum mosaicarum et romanarum*, quæ *Lex Dei* audit. cf. ibid. 6, 1, 1: '*quodsi XII tabulæ nocturnum furem . . interfici iubent, scitote, iurisconsulti, quia Moyses prius hoc statuit, sicut lectio manifestat.*' (1) Itaque factum est ut Hebræorum leges inter iuris ciuilis fontes haberentur, sicuti ex libris iuris græco-romani adparet, in quibus nonnunquam plura ex Ecloga "τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ Μωϋσῆ δοθέντος νόμου τοῖς Ἰσραηλίταις" mutuata sunt. (2)

Cum uero non adeo facile ostendi posset, quomodo Græci et Romani leges suas ab Hebræis acciperent, curiosæ quædam fabellæ excogitatæ sunt, quarum specimen disertissimum *Præfatio* hæc nostra exhibet. cuius originem non absurde quis a iuris schola repeteret, quæ, auspice Constantino Monomacho, (3) Constantinopoli condita est. itaque huius præfationis auctor sæc. XII uel XIII uixisse uidetur. quæ autem tradit non eum proprio marte finxisse credendum est: nimis enim stupidus fuisse uidetur, ut aliquid ex suo ingenio depromeret: probabilius ex ipsa scholarum traditione hausit, cuius uestigia longius persequi forte quis posset.

Codicem palatinum sum secutus: latinam uersionem adieci, itemque notas paucas de re critica et philologa.

Mediolani a. d. VIII. kal. Apriles. anno p. Ch. n. MDCCCLXXXIIII.

E. C. FERRINI.

---

(1) Non absimilia continent præfationes uersionum orientalium libri iuris romani, quas nuper ediderunt *Sachauius* et *Brunsius* [cfr. *Syrisch-römisches Rechtsbuch.* Berl. 1880].

(2) Eam uideris apud *Cotelerium* Monumenta Ecclesiæ græcæ, I 1 sq.

(3) Constitutionem, qua hæc iuris schola condita est, edidit inter *Ioannis Euchaitensis* opera *P. a Lagarde* [Abhandlungen der Gött. Gesellschaft der Wiss. Bd. XXVIII].

PARS I.

I. (1) [1]. Ζήτ. βι. κδ τι. ᾱ (2) κεφ. ᾱ · ὅ φησι· πᾶν διδόμενον ἢ διὰ πρᾶγμα δίδοται ἢ δι' αἰτίαν · [2]. τὸ δὲ δι' αἰτίαν ἢ σεμνὴν ἢ αἰσχράν · καὶ ἡ αἰσχρότης ἢ τοῦ διδόντος ἐστὶν (3) ἢ τοῦ λαμβάνοντος ἢ ἑκατέρου. [3]. τὸ μὲν οὖν ἐπὶ σεμνῷ πράγματι δοθὲν τότε ἀναλαμβάνεται, ὅτε μὴ γένηται. εἰ δ' ἡ (4) αἰσχρότης ἐστὶ τοῦ λαβόντος, κἂν [μὴ (4ª)] ἐποίησε τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ ἔλαβέ τι, τὸ ληφθὲν ἀποδίδωσιν (5). ὡς (6) ἔνθα τι ἔλαβεν (7) ἐπὶ τῷ μὴ φονεῦσαι ἢ μὴ ἱεροσυλῆσαι ἢ μὴ κλέψαι ἢ ἐπὶ τῷ δοῦναι παρακαταθήκην ἢ δικαίωμα. [4]. εἰ δὲ καλὴν δίκην ἔχων παράσχω τῷ δικαστῇ ἐπὶ τῷ ὑπὲρ ἐμοῦ ψηφίσασθαι, οὐκ ἀναλαμβάνω (8). ἔγκλημα πλημμελῶ τὸν δικαστὴν ὑποφθείρας (9) καὶ ἐκπίπτω τῆς δίκης. [5]. Εἰ δ' αἰσχρότης ἐστὶ τοῦ διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος, ἀργεῖ ἡ (10) ἀνάληψις · ὡς ἔνθα δικαστὴς λάβῃ ἐπὶ τῷ ψηφίσασθαι· ἢ ἐπὶ πορνείας ἢ ὁ συσχεθεὶς μοῖχος ἢ κλέπτης. [6]. Εἰ δὲ μόνου τοῦ λαμβάνοντός ἐστιν ἡ (11) αἰσχρότης, ἁρμόζει ἡ ἀνάληψις, ἔνθα τυχὸν δέδωκά σοι διά τὸ μὴ ὑβρίσαι μέ. 7. τό διδόμενον πόρνῃ οὐκ ἀναδίδοται · ἐπειδὴ γάρ ἐστι πόρνη, οὐκ ἔστιν αἰσχρὸν τὸ λαβεῖν αὐτήν, εἰ καὶ αἰσχρόν ἐστι τὸ εἶναι αὐτὴν πόρνην.

I. [1]. Quære lib. 24, ti. 2, c. 1. [Basilicorum]: ubi hæc sunt: omne quod datur aut ob rem datur aut ob causam. [2]. ob causam aut honestam aut turpem: ut aut dantis sit turpitudo, aut accipientis, aut utriusque. [3]. Ob rem igitur honestam datum ita repeti potest, si res secuta non est. si turpis causa accipientis fuerit, etiamsi rem, ob quam aliquid accepit, non fecit, quidquid accepit restituit. utputa aliquid accepit ne occideret, ne sacrilegium furtumue faceret, ut rem depositam redderet uel iustam pronuntiaret sententiam. [4]. Si in bona causa iudici aliquid dem, ut secundum me pronuntiet, rem non potero repetere: quinimo crimen contraho iudicem corrumpens, litemque perdo. [5]. Ubi autem et dantis et accipientis turpitudo uersatur, cessat repetitio. ueluti si iudex ad [male] iudicandum aliquid accipiat, uel quis ob stuprum, uel si adulter aut fur deprehensus fuerit. [6]. Quotiens autem solius accipientis turpitudo uersatur, datum repeti potest: ueluti si tibi dedero ne mihi iniuriam facias. [7]. Sed quod meretrici datur repeti non potest: cum enim sit meretrix, non turpiter accipit, licet turpiter faciat quod sit meretrix.

II. [1]. Διαλύεται [ὁ γάμος] (12) πρῶτον μὲν μοιχείᾳ · εἶθ' οὕτω καὶ ταῖς ῥηθησομέναις αἰτίαις. [2]. (13) Διαλύεται ὁ γάμος κατὰ πρόφασιν

II. [1]. Soluuntur nuptiæ primum quidem ob adulterium: tum ex dicendis aliis causis. [2]. Soluuntur nuptiæ ex necessaria causa nec

(1) In Cod. Pal. manu seriore adduntur hæc: 'περὶ τῶν αἰτιῶν τῶν διδομένων' = de donationum causis.
(2) Ita Pal. Laur: lege autem β. (2us).
(3) Μόνου ad. Bas.
(4) Addidi ex Bas.
(4ª) Dele.
(5) Ἔλαβεν, ἀποδ. Bas.
(6) Οἷον Bas.
(7) Τις λάβῃ Bas.
(8) Ὅμως ins. Bas.
(9) —ων Bas.
(10) De. Bas.
(11) Addidi.
(12) Addidi.
(13) Est. Nou. 22, 7 [Zach. 48, 6, sq.]. Basil. 28, 7, 4.

ἀναγκαίαν καὶ οὐκ ἀλόγως, (1) ὅταν τις οὐχ οἷος ἦν (2) συνιέναι τῇ γυναικὶ καὶ τὰ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι διδομένα πράττειν, ἀλλὰ τριετία (3) παρέδραμεν (4) ἐκ τοῦ τῶν γάμων καιροῦ. πάρεστι γὰρ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς πατράσιν (5) αὐτῆς διαζευγνῦναι τὸ συνοικέσιον καὶ στεῖλαι διάλυσιν, (6) κἂν (7) μὴ βούλοιτο ὁ συνοικῶν. καὶ (8) ἡ μὲν προὶξ (9) ἀκολουθεῖ (10) τῇ γυναικί, (11) ἡ δὲ (12) πρὸ γάμου δωρεὰ μένει παρὰ τῷ ἀνδρί. (13) [3]. (14) Καὶ τὸν ἐν αἰχμαλωσίᾳ διαλύεσθαι τὸν γάμον οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν· ἀλλ' εἰ μέν ἐστι φανερὸν περιεῖναι ἢ τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γαμετήν, μένειν ἄλυτα τὰ συνοικέσια συγχωροῦμεν. καὶ οὐκ ἐλεύσονται πρὸς δευτέρους γάμους. (15) εἰ δ' ἄδηλον καθέστηκε πότερον περίεστιν ἢ μὴ τὸ εἰς πολεμίους ἀφικόμενον πρόσωπον, τηνικαῦτα πενταετία μενέτω εἴτε τῷ ἀνδρί, εἴτε τῇ γυναικί. καὶ εἴτε σαφῆ γένοιτο τὰ τῆς τελευτῆς, εἴτε ἄδηλα [μένοι (16)], γαμεῖν (17) ἔξεστιν ἀκινδύνως· καὶ οὔτε ὁ ἀνὴρ τὴν προῖκα, οὔτε ἡ γυνὴ τὴν προγαμιαίαν δωρεὰν κερδανεῖ.

III. (18) Τὸ ὑπόβολον συμφωνεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρός· καὶ εἰ μὲν λάβῃ τὴν προῖκα καὶ προτελευτήσῃ ὁ ἀνήρ, σὺν τῇ προικὶ δίδοται τὸ ὑπόβολον πρὸς τὴν γυναῖκα, ὅσον ἂν συμφωνηθῇ. εἰ δὲ μὴ συμφωνηθῇ, συμψηφίζεται (19) τὸ ἥμισυ τῆς προικός. καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔχει παῖδας, ἔχει πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν δεσποτείαν. εἰ δ' ἔχει παῖδας, ἔχει μὲν τὴν χρῆσιν ἡ γυνή, τὴν δὲ δεσποτείαν μετὰ τῆς τελευτῆς αὐτῆς οἱ παῖδες.

temere, quotiens quis cum uxore coire nequeat, neque ea facere, quæ natura uiris tribuit, set biennium a nuptiarum tempore frustra præterierit. licet enim mulieri parentibusque eius matrimonium dirimere repudiumque mittere, quamuis coniux nolit: dosque uxorem sequitur, cum donatio propter nuptias apud uirum maneat. [3]. Eius quoque, qui in hostium captiuitate est, nuptiæ solui possunt: non temere autem nec passim. nam si quidem certum sit uirum aut uxorem apud hostes uiuere, insoluta matrimonia manere concedimus: nec poterunt coniuges ad alteras nuptias uenire. sin autem incertum sit utrum uiuat necne ea persona quæ ab hostibus capta est, tum quinquennium expectandum est siue uiro siue mulieri et ita demum (siue certo de morte constet, siue adhuc ambigatur), nuptiæ absque ullo periculo soluentur. neque uir dotem, neque mulier donationem ante nuptias lucrabitur.

III. Hypobolum a uiro promitti solet. et si quidem uir, cum dotem acceperit, præmortuus fuerit, cum dote etiam hypobolum uxori datur, quantum uir fuerit stipulatus. sin autem nihil fuerit stipulatus, tum dimidium dotis existimatur. et si quidem mulier filios non habeat, præter usumfructum etiam proprietatem consequitur. si uero filios habeat, usumfructum quidem uxor habet, proprieta-

---

(1) Καὶ κατὰ πρ. ἀν. τε κ. ἰ. οὐκ ἀλ. Bas. Nou. [ubi δὲ post ἀναγκ. ins.].

(2) Οἷός τ' εἴη Bas. Nou.

(3) Διετία Nou. [cf. Cod. 5, 17, 10].

(4) Ἄχρι γ. τελείων ἐνιαυτ. ἐκ τ. Bas. παραδράμοι Nou.

(5) Ἢ τοῖς γε αὐτ. π. Nou. Bas.

(6) Διαίσιον Nou.

(7) Εἰ καὶ Nou. Bas.

(8) Κἀνταῦθα Nou. Bas.

(9) Εἴ τις ἐστὶν ὅλως ἐπιδεδομένη προὶξ Nou. Bas.

(10) —θήσει Nou. — θήσεται Bas.

(11) Alia ins. Nou. Bas.

(12) Διὰ τὸν γάμον ἤτοι ins. Nou. Bas.

(13) Οὐδὲν οἴκοθεν ζημιουμένῳ ad. Nou. Bas.

(14) Est eiusd. Nou., cap. 8 in multo artiores fines redactum.

(15) Οὔτε γυναῖκες οὔτε ἄνδρες κ. τ. λ. add. Nou. Bas.

(16) Addidi e Nou.

(17) Ita. ex Bas. Nou. pro γάμον; nisi malis λύεσθαι γάμον.

(18) Est Nou. 20 Leonis, cfr. Att. 27 (ex edit nostra 20, 20), Harm. 4, 10, 1.

(19) Κατὰ ins. Att.

ἔχει δὲ καὶ αὐτὴ ἰσομόριον ἑνὸς παιδός κατὰ δεσποτείαν, ἐὰν μὴ δευτερογαμήσῃ. εἰ δὲ προτελευτήσῃ τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνή, χώραν οὐκ ἔχει ἡ τοῦ ὑποβόλου ἀπαίτησις, ἀλλὰ μόνον (1) θεώρετρον, ὅ ἐστι κατὰ λίτραν τῆς προικὸς νομ. ϛ'.

IIII. (2) Ὁ μὴ δευτερογαμῶν ἀνήρ, μὴ προσόντων τῶν παίδων, τὸ ἐξ ἀπαιδίας κάσον ἤτοι τὸ δ' τοῦ προικοϋποβόλου λαμβάνει· παίδων δὲ προσόντων, (3) ἐκτρέφειν καὶ παιδαγωγεῖν ἀνάγκη. μετὰ τὸ φθάσαι τὸν τελευταῖον παῖδα εἰς τὸν κ. χρόνον, ἄδειαν ἐχέτω ἢ τὴν χρῆσιν, ἣν καὶ πρότερον εἶχε, παρακατέχειν (4) ἐν τέλει μὴ λαμβάνων (5) ἀδελφικὴν μοῖραν, ἢ τὴν χρῆσιν ἐξιστάμενος ἀδελφικὴν μοῖραν εἰς οἰκεῖον παρακατέχεσθαι κέρδος. [2]. Κληρονομεῖ δὲ καὶ οὗτος εἰς ὁλόκληρον (6) τοὺς οἰκείους (7) παῖδας ἀτέκνους καὶ ἀδιαθέτους τελευτῶντας. [3]. Ὁ μέντοιγε δευτερογαμῶν ἐκτρέφειν μὲν αὐτοὺς (8) καὶ παιδαγωγεῖν φυσικῷ τε καὶ γραπτῷ καταναγκάζεται νόμῳ (9) καὶ ἐν ᾧ καιρῷ τούτους (10) παιδαγωγεῖ καὶ ἐκτρέφει, μετέχει κἀκεῖνος τῆς χρήσεως καὶ παρὰ τούτου πλεόν οὐδὲν, ἀναγραφῆς δηλονότι τῆς τῶν παίδων ἐξ ἀρχῆς ὑποστάσεως ἀκριβοῦς γεγενημένης, ἧς ἐκεῖνος ὀφείλει τὸν λόγον ὑπέχειν. [4]. Μετὰ δὲ τὸ φθάσαι τὸν ἔσχατον τῶν παίδων εἰς τὸν κ. χρόνον, τότε (11) καὶ αὐτὸς παντελῶς ἐξιστάτω τῆς χρήσεως μηδὲν ἄλλο παρακερδαίνων ἐκ τῆς εἰς αὐτοὺς ἀπὸ μητρὸς καὶ (12) ἀλλαχόθεν περιελθούσης ὑποστάσεως. [5]. Τινὸς δὲ τῶν παίδων τελευτῶντος, καὶ τὴν ἐκείνου ὑπόστασιν τοῖς ὑπολοίποις παισὶν ἅμα συμμερισθήσεται, μηδενὸς δὲ τοῦ συμμεριζομένου καταλειπο-

tem uero post eius mortem filii: ipsa autem unius filii portionem accipit, ni ad secundas transierit nuptias, in proprietatem. sin autem mulier ante uirum mortua fuerit, cessat hypoboli repetitio, et retentio tantum senorum solidorum pro singulis libris fit.

IIII. [1]. Vir qui secundas non contraxerit nuptias, filiis non extantibus, quartam dotis partem accipiet: liberis autem extantibus, alere eos et educare debet; cum autem minimus natu XX compleuerit annum, tum in eius arbitrio erit aut usumfructum retinere et ita unius fratris portionem in fine amittere, aut usumfructum relinquere et unius fratris portionem in suum lucrum conuertere. [2]. Liberis autem intestatis et sine prole decedentibus, ipse succedit. [3]. Qui ad secundas nuptias transit alere eos et educare naturali et scripta lege cogitur: et donec eos educat et alit ususfructus particeps fit, set nil amplius consequitur, inuentario scilicet ab initio liberorum substantiæ diligenter confecto, cuius ipse rationem sustinere debet. [4]. Cum uero minimus natu liberorum XX compleuerit annum, ipse usumfructum penitus amittet neque aliud unquam lucrabitur ex bonis siue ex matre siue alicunde ad liberos peruentis. [5]. Cum uero aliquis liberorum mortuus fuerit, eius quoque substantia inter ceteros diuidetur: sin autem nullus extet, in uniuersum pater eam consequetur. [6]. Hæc quidem, liberis extantibus: si uero non extent, nullum ex mulieris bonis lucrum pror-

(1) Τὸ ins. Att.

(2) Quæ secuntur ex Epa. 19, 8 sumpta sunt, quæ cum iure iustiniano parum cohærent. Videsis quæ monuit *Zachariaeus* in editione sua Epanagoges, p. 122 n. Varias lectiones haud spernendas collectio nostra præbet.

(3) Οὓς ins. Epa.

(4) —ων Epa.

(5) —ειν Epa.

(6) Ὁλοκλήρως Epa.

(7) Ἰδίους Epa.

(8) Καὶ αὐτὸς Epa.

(9) Τὰ τέκνα ins. Epa.

(10) Ταῦτα Epa.

(11) Ὅτε Epa.

(12) Ἢ Epa.

μένου, εἰς ὁλόκληρον ὁ πατὴρ (1) αὐτὸς ταύτην ἐπιδέξεται. (2) [6]. (3) Ταῦτα μὲν παίδων προσόντων· μὴ προσόντων δὲ, οὐδ' ὅλως τὰ γυναικεῖα εἰς κέρδος λήψεται. (4) [7]. Πένθιμος δὲ χρόνος τοῖς νόμοις ἐπὶ ἀνδρὸς οὐδαμοῦ ὥρισται.

V. Ζήτ. νεαρ. [ρ] κζ. (5) τι. ϛ̄. τοῦ κώδικος βι. η̄. [1]. Ἡ μὴ δευτερογαμοῦσα μήτηρ, καὶ πᾶς ἀνιὼν μὴ δευτερογαμῶν, εἰ ἔχῃ παῖδας, (6) λαμβάνει πρὸς τῇ χρήσει τῶν γαμικῶν [κέρδων] (7) καὶ μέρος κατὰ δεσποτείαν ἑνὸς παιδός. (8) τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν τελευτῇ καὶ οὐ διαζυγίῳ λυομένων γάμων. [2]. (9) Τοῖς δὲ παισὶν ἁρμόζει πᾶν γαμικὸν κέρδος ἐξ οἱασδήποτε λύσεως (10) κατὰ δεσποτείαν, κἂν μὴ δευτερογαμήσωσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν, οἵτινες τὴν χρῆσιν τῶν τοιούτων κερδῶν ἔχουσιν, τρέφοντες τοὺς αὐτῶν (11) παῖδας.

VI. Ἐὰν ἐπὶ προγαμιαίᾳ δωρεᾷ συναινέσαι πεισθῇ τῇ πράσει, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, ἡ γυνὴ, οὐκ ἔρρωται ἡ τοιαύτη πρᾶσις· δεῖ γὰρ διέτους αὖθις περιόντος χρόνου, ἑτέραν ὁμολογίαν γράφειν βεβαιοῦσαν τὴν συναίνεσιν καὶ τότε κύριον εἶναι τὸ γινόμενον. πολλὰ γὰρ ἐκ πρώτης εὐθὺς ἀκοῆς ἁμαρτηθείη τῆς γυναικὸς ἢ δέει τοῦ συνοικοῦντος ἢ ἀπάτης ῥαδίως ὑπαγομένης καὶ τῶν οἰκείων ἀμελούσης δικαίων· κατασκεπτομένη δ' ἐν πλείονι χρόνῳ τὴν ὑπόθεσιν γένοιτ' ἂν ἑαυτῆς ἀσφαλεστέρα.

VII. Νεαρ. κβ̄. κεφ. κᾱ. [1]. (13) Εἰ δέ τινες τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἀρκεσθέντες γάμοις πρὸς δευτέρους (14) ἔλθοιεν, εἰ μὲν (15) ἄπαιδες μένοιεν ἐκ

sus consequetur. [7]. Nusquam in legibus luctus tempus uiro præfinitur.

V. Quære Nou. [1] 27; Cod. [5, 9, 4 ?]. [1]. Mulier quæ ad alteras non procedit nuptias, item omnis parens qui ad secunda non migrat uota, si filios liberos habuerit, usumfructum lucrorum nuptialium habet et unius filii portionem in proprietatem. Hæc uero de iis nuptiis intellegenda sunt, quæ morte non diuortio sint solutæ. [2]. [Nou. 98] Liberis autem omne nuptiale competit lucrum, quomodocumque solutis matrimoniis, quod ad proprietatem pertinet, licet secundas nuptias non ineant parentes eorum, qui usumfructum horum lucrorum habent, liberis alimenta præstantes.

VI. [Nou. 61] (12) Si de fundo, qui in donatione propter nuptias continetur, uendendo consenserit mulier, uiuo marito, eiusmodi uenditio non ualet. oportet enim ut biennio elapso nouam tunc scribat confessionem, qua consensus confirmetur: ita enim ualebit quod factum est. sæpius enim primo statim auditu erraret mulier aut coniugis timore, aut dolo facile insinuato, iure suo posthabito. cum autem rem longiore tempore considerauerit, securior fieri poterit.

VII. Nou. 22, C. 21. Si quidam prioribus nuptiis non contenti ad secundas perueniant, si quidem filios ex prioribus uel ex

(1) De. Epa.
(2) Ἀναδέξεται. Epa.
(3) Καὶ ins. Epa.
(4) Παῖδας μέντοι μὴ ἔχων ὁ δευτερογαμῶν οὐδὲν ὅλως ἐκ τῆς ὑποστάσεως τῆς προτέρας γυναικὸς εἰς οἰκεῖον κέρδος λήψεται. Epa.
(5) Est ex Theodori epitoma, quæ etiam in *Basilicis* recepta est.
(6) Hæc. omitt. Theod. Bas.
(7) Suppleui ex Theod. Bas.
(8) Ἴσθι δὲ πρὸ πάντων ὅτι τοῦτο προβαίνει. Theod. Bas.
(9) Item ex Theod.
(10) Ordo uerborum diuersus apud Theod.
(11) Αὐτοὺς τοὺς Theod.
(12) Bas. 29, 7, Epa. 19, 3.
(13) Est. κβ. = 22. Bas. 28, 14, 1. Proch. 6, 4, sq. Epa. 19, 15, sq.
(14) Nou. Bas.: —ον. Cod. laur.
(15) Οὖν ins. Nou.

τῶν προτέρων ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων, οὐδεμία πολυπραγμοσύνη περὶ τὰ μέτρα. (1) ἀλλ' ἄνδρες μὲν ἀπελεύσονται παντοίως πάσης παρατηρήσεως ἐλεύθεροι· γυναιξὶ δὲ μόνον ἐπικείσεται δέος τὸ μὴ πρὸ τοῦ ἐνιαυσιαίου χρόνου πρὸς δεύτερον ἐλθεῖν συνοικέσιον, καὶ (2) γινώσκειν ὡς, εἴ τι τοιοῦτον πράξαιεν καὶ ἀώρους συναλλάξαιεν γάμους, ὑφέξουσι ποινάς, ἄλλας μὲν εἴπερ ἄπαιδες ἐκ τοῦ προτέρου ὦσι συνοικεσίου, (3) μείζους δὲ εἰ καὶ παῖδες ὑπεῖεν. εἰ μὲν γὰρ οὐχ ὕπεστι γονή, τότε ἀτιμία (4) εὐθὺς ἀκολουθήσει καὶ ἔσται παντοίως ἡ γυνὴ διὰ τὴν τοῦ γάμου σπουδὴν ἠτιμασμένη καὶ οὐ (5) λήψεταί τι παρὰ τῶν τοῦ προτέρου συνοικεσίου αὐτῇ καταλελειμμένων, (6) οὐδὲ ἀπολαύσει τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, οὔτε τῷ συνοικοῦντι κατὰ τὸν δεύτερον γάμον περαιτέρω τῆς γ̄. τῆς οἰκείας ἐπιδώσει μοίρας (7). οὐ μὴν οὐδὲ τῆς ἔξωθεν αἰσθήσεται φιλοτιμίας ἤτοι ἀπὸ συγγενῶν αὐτῆς κατὰ διαθήκην ἐρχομένης, (8) εἴτε κληρονομίας εἴτε ληγάτου. ἀλλὰ ταῦτα ἐλεύσεται ἢ μενεῖ παρὰ τοῖς κληρονόμοις τοῦ τελευτήσαντος ἢ συγκληρονόμοις αὐτῆς, εἴγε κληρονομεῖν ὅλως [ἠδύνατο], οἷα αὐτῆς (9) οὐδ' ὁτιοῦν ὄφελος ἐχούσης.

utrisque non susceperint, non erit cur de modo quæramus. uiri enim omni omnino obseruantia soluti erunt: mulieribus timor tantum imminebit, ne ante anni tempus ad secundas migrent nuptias. sciant enim si id perpetrauerint et intempestiuas inierint nuptias poenas sese daturas esse, alias quidem si absque liberis a priore matrimonio discesserint, maiores autem, si liberi existant. nam si liberi non extent, infamia statim sequetur eritque omnino mulier propter nuptiarum festinationem in dedecore neque aliquid eorum lucrabitur, quæ ex prioribus nuptiis ei relicta sunt, neque ante nuptias donationem consequetur neque coniugi alterius matrimonii amplius tertiam partem bonorum suorum conferre poterit. quinimo neque extranea fruetur beniuolentia, i. e. ex cognatorum testamentis siue hereditate siue legato. hæc uero uenient aut manebunt apud defuncti heredes uel apud eius coheredes (si omnino heres esse potuit), ut nil inde prorsus lucri consequatur.

PARS II.

1. Ὁ κατὰ δόλον καύσας τὸν οἶκόν μου κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

2. (11) Ἡ ὑπερβᾶσα τὸν κ̄ε̄ τῆς ἡλικίας χρόνον δύναται ἐπιρρίπτειν ἑαυτὴν ᾧτινι βούλεται, μηδαμῶς ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας δυναμένου τοῦ πατρὸς αὐτὴν γράφειν ἀπόκληρον.

3. Ὁ κρύπτων κατηγορούμενόν τινα ἐπὶ ἐγκλήματος τὴν ἐκείνου αὐτὸς τιμωρίαν ὑφέξει.

1. Qui ædes meas dolo incendit capite punitur. (10)

2. Quæ uicensimum quintum ætatis suæ annum compleuerit potest semet cui uult sociare, nec potest eam pater ex eiusmodi causa exheredem scribere.

3. Qui alicuius criminis reum occultauerit, ipse poenam illi debitam sustinebit. (12)

---

(1) Ita. Cod. laur. cum Prochiro 6, 4: δεύτερα Bas. Epan. Nou.
(2) Ἢ Nou.
(3) Προτέρων — συνοικεσίων Nou.
(4) Τὸ τῆς ἀτιμίας Nou.
(5) Οὐδὲ Nou.
(6) Συνοικεσίου h. l. Nou.
(7) —αν Cod. laur.
(8) Aliter in Nou.
(9) Ita Cod. cum. Proch. l. 1, et Epan, 19, 15: ταύτης Nou.
(10) D. 48, 19, 28, 12.
(11) Inscr. βι κ̄η̄ τι. δ̄ κεφ. κ̄δ̄ [nempe Basilicorum].
(12) Cod. 9, 39, 1.

Καὶ λῃστὴν δὲ ἐπὶ εἰδήσει δεξάμενος καὶ μὴ παραδοὺς ἢ σωματικῶς ἢ χρηματικῶς τιμωρείσθω κατὰ τὴν τοῦ προσώπου ποιότητα.

Qui latronem sciens susceperit neque iudici optulerit aut supplicio corporali aut dispendio facultatum pro qualitate personæ plectatur. (1)

[4]. Ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν καὶ ἐπὶ τῶν δελίκτων τὸν πρωτότυπον χρὴ καταδικάζεσθαι. τὸ γὰρ εἰρημένον ἐν τῷ ζ̄. βιβλίῳ τι. μ̄ε̄. διατ. β̄. ἐπὶ χρηματικῶν δέξαι αἰτιῶν ἁρμόζει, ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ τὰ νόμιμα.

[4]. In criminibus et delictis auctorem condemnari oportet: quod enim Cod. 7, 55, 2, dicitur de pecuniariis, actionibus intellegere oportet, ne aduersentur iura. (2)

[5]. Ἐὰν ὁ πατὴρ μετὰ τὸ δωρήσασθαι τῷ ἐμαγκιπάτῳ παιδὶ πράγματα, ταῦτα ὑπέθετο δανειζόμενος παρὰ γνώμην αὐτοῦ, τὸν μὲν παῖδα οὐδὲν ἠδίκησεν, αὐτὸς δὲ ὡς ἐπίθετος τῷ στελλιονάτῳ κρατεῖται.

[5]. Si pater, postquam res emancipato filio donauerit, eas contra eius uoluntatem pro pecunia credita pignere obligauit, filium quidem nullo adfecit detrimento, ipse autem tamquam extraneus stellionatus crimine tenebitur. (3)

[6]. Ἐὰν διαθήκη ἢ κωδίκελλος πλαστὴ εἶναι λέγεται, οὐ βεβαιοῦται χρόνῳ, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀληθὲς χρόνῳ βλάπτεται.

Εἴτε πολιτικῶς εἴτ' ἐγκληματικῶς κινεῖται, οὐκ ὀφείλει ὁ ἄρχων εὐθὺς μάρτυρας ζητεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τεκμηρίων στοχάζεσθαι.

[6]. Si testamentum aut codicilli falsa esse dicuntur, temporis interuallo non firmantur, sicuti uera tempore non euanescunt. (4)

Siue per accusationem siue per priuatum iudicium quæratur, non debet rector prouinciæ statim iubere ut testes exhibeantur: nisi prius indiciis fuerit commotus. (5)

[7]. Ἐὰν ἀπαιτούμενός τις χρέος καὶ διὰ τὸ μὴ δοῦναι πλαστὸν λέγει εἶναι τὸ συμβόλαιον, τέως μὲν τὸ χρέος διδότω· λοιπὸν δὲ τὸ ἔγκλημα αὐτῷ φυλαττέσθω.

[7] Si is, a quo debitum petitur, morandæ solutionis gratia instrumentum falsum esse contendat, salua nihilominus criminis executione, ad soluendum compellatur. (6)

[8]. Ἐὰν μοιχὸν ὁ ἀνὴρ νύκτωρ πιάσῃ δοῦλον ἢ ἄσεμνον ὄντα, σφαττέτω ἀκινδύνως. ὁμοίως καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ τοῦτο ποιείτωσαν ἀκούσαντες τοῦ πατρός. εἰ δ'ἄλλον ἐφόνευσε, κρινέσθω μὲν ὡς ἀνδροφόνος· μὴ μὴν ἀποτεμνέσθω, ἀλλ' ἐξοριζέσθω διὰ τὴν τῆς ἀλγηδόνος συγγνώμης αἰτίαν.

[8]. Adulterum noctu deprehensum seruum aut turpem personam potest uir impune occidere; item liberi eius patris dicto audientes: ceterum si aliam personem occiderit, homicidii quidem damnatur: non autem occidetur propter ueniam iusti doloris. (7).

[9]. τι δ̄. τοῦ κώδ[ικος] (8) Ἐὰν διαλυσάμενός τις ἔλαβεν, εἶτα ἀνατρέπει τὰ συνδόξαντα, εἰ μὲν συνεφωνήθη, ἵνα τῷ συμφώνῳ ἐμμένωσι

[9]. Cod. [lib. 2] ti. 4. Si quis ut transigeret aliquid acceperit, deinde de conventione resiliat, si quidem pactum est ut quod

(1) Cod. eod., § 1 (C. Th. l. 2 h. t.).
(2) Lege διατ. ᾱ (const. 1).
(3) Cod. 9, 34, 2, Cod. Laur. l. στελειονάτῳ.
(4) Cod. 9, 22, 17 pr.
(5) Ibid., § 1.
(6) Cod. 9, 22, 2.
(7) Est. Cod. 9, 9, 4.
(8) Ep. Cod. lib. 2, ti. 4, unde quæ secuntur fragmenta sumpta sunt.

καὶ τὰ δοθέντα, ἀδεῶς τοῦτο γενήσεται · εἰ δὲ μή, πάκτου παραγραφὴν [μόνον ὁ διδοὺς ἕξει, τὰ δοθέντα (1)] οὐ δυνάμενος ἀναλαβεῖν.

datum est, rescissa transactione, restituatur, sane id fieri licebit: sin minus, pacti exceptionem [tantum is qui dedit habebit, nec res datas] recipere poterit. (2)

10. Ἡ κατὰ φόβον γενομένη διάλυσις, ἐν ᾧ τυχὸν ὁρισμοῦ ἐπήρτητο κίνδυνος ἢ σώματος αἰκισμοῦ, οὐκ ἔρρωται. [εἰ] δὲ οὐδὲν τοιοῦτον [ἐπήρτητο], (3) ἔρρωται τὰ συνδόξαντα.

Εἰ μέντοι δοῦλός σου ἦν ὁ διαλυσάμενος, ἀνισχύρως διελύσατο.

10. Transactio metu interposita, cum relegationis forte periculum aut corporis cruciatus immineat, non valet. [Si] uero nil eiusmodi [immineat], ualet quod pactum est. (4)

Si uero seruus tuus fuit, qui tecum transegit, inutiliter transegit. (5)

11. Ἐὰν ὁ ἀντίδικός σου ἀναπαλαΐζει πρὸς τὰ συνδόξαντα, δύναται, ἀναδοθέντων τῶν χρημάτων, εἰ βούλῃ καὶ σύ, ἄνωθεν τοῦτο ἐξετάζεσθαι.

11. Si aduersa pars agere contra placitum nititur, potest, refusa pecunia, cum et tu hoc desideres, causa ex integro agi. (6).

12. Ἐὰν ἐπὶ κληρονομίᾳ διελύσατό τις [καὶ] ἀκουιλιαν[ὴν στιπουλατίονα] (7) πεποίηκεν, οὐ δύναται ἀναπαλαιοῦν καὶ κινεῖν ἢ τὴν hereditatis πετιτίονα ἢ τὴν σπεκιαλ[ίαν] in rem.

12. Si de hereditate quis transegerit et aquilian[am stipulationem] fecerit, nequit rem instaurare et hereditatem petere uel specialem in rem actionem intendere. (8)

13. Τὰς ὑποθέσεις αὐτάς, ἤτοι τὰς δίκας, ταῖς διαλύσεσι νομίμοις περαιωθείσας οὐδὲ διὰ βασιλικαῖς ἀντιγραφαῖς ἀνατρέπεσθαι δεῖ.

13. Causas uel lites transactionibus legitimis finitas ne imperiali quidem rescripto resuscitari oportet. (9)

14. Ἔοικεν ἡ διάλυσις τῇ ψήφῳ · ὥστ' οὖν δεῖ ἐμμένειν αὐτῇ. οὐδὲ γὰρ εἰ ἐν νυκτὶ γέγονεν, ἄκυρός ἐστιν, ἐν ᾧ ὑγιεῖς τις καὶ τέλειος ὢν ταύτην ἐποίησεν.

14. Similis transactio rei iudicatæ est: ideoque eam seruare oportet. neque quia noctu facta est, ideo inutilis est, siquidem sana mente et XXV annis maior fuit qui transegit. (10)

15. Οὐδεὶς διὰ τὸ ἀσθενεῖν τὸ σῶμα μό[νον], ἀνατρέπειν δύναται διάλυσιν.

15. Nemo aduersæ ualetudinis uelamento transactionem rescindere potest. (11)

16. Διαλύσεως γενομένης, εἰ καὶ μεταμεληθῇ τις παραχρῆμα, οὐ δύναται ἀνατρέπειν αὐτήν· οὐ γὰρ ἔχει χρόνον, οὗ ἐντὸς δύναταί (τις) ἀναπαλαιοῦν.

16. Transactione facta, quamuis eum, qui pactus est, statim poeniteat, nequit eam rescindere: non enim est certum tempus, intra quod res instaurari possit. (12)

17. Ἀφῆλιξ ἐπὶ ἁμαρτήματος οὐ βοηθεῖται.

17. In criminibus minor non iuuatur. (13)

18. Οἱ ἀφήλικες μάλιστα οἱ μὴ ἔχοντες κη-

18. Minores, maxime si curatores non

---

(1) Addidi ipse latinum textum et scholia Basilicorum (I 702, 703) secutus.
(2) Cod. 2, 4, 17.
(3) Ipse suppleui.
(4) Cod. 2, 4, 13 pr.
(5) Cod. 2, 4, 13, 2.
(6) Cod. 2, 4, 14.
(7) Ipse correxi et suppleui.
(8) Cod. 2, 4, 15.
(9) Cod. 2, 4, 16.
(10) Cod. 2, 4, 20.
(11) Cod. 2, 4, 27.
(12) Cod. 2, 4, 39, hic desinunt leges ex Cod. 2, 4 haustæ. In textu uoc. 'τις' libenter delerem, et τὴν δίκην uel τὸ πρᾶγμα supplerem.
(13) Cod. 2, 34 (35), 1.

δεμόνας, εἰ καὶ μὴ ἐκδικήσαιεν τὸν θάνατον τοῦ τεστάτορος, οὐ βλάπτονται.

[19]. Ἡ μήτηρ, ἐὰν δωρήσηται τῷ μνηστῆρι τῆς θυγατρὸς αὐτῆς ἤγουν τῷ ἀνδρὶ, λυθέντος τοῦ γάμου ῥεπουδίῳ, οὐκ ἀναλήψεται τὰ δωρηθέντα.

[20]. Ἡ πρὸ γάμου γενομένη δωρεὰ εἰς τὴν μνηστὴν οὐκ ἀνατρέπεται ὑπὸ δανειστοῦ (3) τοῦ ἀνδρὸς, ἐν ᾧ μὴ προϋπετίθετο αὐτὰ τὰ δωρηθέντα πράγματα.

[21]. Ἐὰν δωρεὰ γένηται παρὰ τοῦ μνηστῆρος εἰς τὴν μνηστὴν, εἶτα δὲ εἷς αὐτῶν τελευτήσῃ, εἰ μὲν φίλημα γέγονε, τὸ ἥμισυ ἀναδοθήσεται, εἰ δὲ μὴ γέ[γονε], τὸ πᾶν.

Εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ μνηστὴ ἐδωρήσατο, εἴτε γέγονεν εἴτε μὴ φίλημα, καὶ τελευτήσῃ τὸ ἓν πρόσωπον, ἀναλαμβάνουσιν αὐτὰ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς.

[22]. Ὁ πατὴρ γνοὺς τὸν ἴδιον υἱὸν γάμῳ προσομιλεῖν καὶ μὴ ἀντειπὼν, δοκεῖ συναινεῖν.

[23]. Εὰν ἡ γυνὴ παῖδας ἔχουσα δευτερογαμήσῃ, πάντα τὰ εἰς αὐτὴν ἐλθόντα ἀπὸ μνηστῆρος ἢ ὁθενδήποτε τοῖς παισὶ φυλαττέτω ἢ ἑνὶ ἐξ αὐτῶν, μὴ δυναμένης ἐκποιεῖν αὐτὰ οἵῳ δήποτε τρόπῳ. εἰ δ' ἀπομειώσῃ τι αὐτῶν, θεραπευθήσεται ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς.

[24]. Προςτίθησι[ν ἡ διάταξις] (8) τῷ πενθίμῳ χρόνῳ β μῆνας, ὥστε ιβ εἶναι. εἴ τις οὖν ἐντὸς τοῦ χρόνου τούτου γήμῃ γυνὴ, ἄτιμος ἔστω καὶ μήτε ἀξιώματος μήτε λαμπρᾶς τύχης ἀξιούσθω, ἀλλὰ καὶ τὰ καταλειφθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς οἱαδήποτε οὐ λήψεται.

habeant, quamuis testatoris mortem non uindicauerint, nullo adficiuntur incommodo. (1)

[19]. Mater si sponso aut marito filiæ suæ aliquid donauerit, solutis diuortio nuptiis, donata recipere non poterit. (2)

[20]. Donationem propter nuptias in sponsam collatam mariti creditores rescindere non possunt, nisi prius ipsis obligatæ fuerint res donatæ. (4)

[21]. Si donatio fuerit a sponso in sponsam collata, ac deinde alter eorum decesserit, siue osculum interuenerit, dimidia pars restituetur: sin minus, tota. Sin autem e contrario sponsa ipsa donaverit, siue interuenerit osculum, siue minus et altera persona decesserit, eius heredes res recipient. (5)

[22]. Pater, qui scit filium suum nuptias contrahere neque contradicit, consentire uidetur. (6).

[23]. Femina, quæ susceptis filiis ad secundas transierit nuptias, quidquid ex sponsalium iure uel alicunde perceperit filiis servare debet, uel uni eorum, nec poterit id quodomocumque abalienare. si quid ex his rebus fuerit detractum, ex eius facultatibus redintegrabitur. (7)

[24]. Addit [constitutio] luctus tempori menses duos, ut XII mensium tempus fiat. si qua igitur ex feminis intra hoc tempus nupserit, infamis esto neque dignitatis ullius neque decorae condicionis particeps fiat, set quæque ei quomodocumque a priore uiro relicta sint nullatenus capiat. (9)

---

(1) Cod. 2, 41, 1.
(2) Cod. 5, 3, 12.
(3) Mallem δανειστῶν.
(4) Cod. 5, 3, 13.
(5) Cod. 5, 3, 16 [cfr. et schol. Θεοδώρου Bas. III 165, cuius tamen uerba alia sunt].
(6) Cod. 5, 4, 5.
(7) Cod. 5, 9, 3, pr. § 1.
(8) Suppleui.
(9) Cod. 5, 9, 2.

25. Ὁ πατὴρ ὁμολογήσας προῖκα οὐ τῇ θυγατρί, ἀλλὰ τῷ γαμβρῷ κατέχεται.

25. Pater qui dotem est stipulatus non filio set genero tenetur. (1)

26. Ὁ ἀνὴρ διατετιμημένα πράγματα (2) λαβὼν εἰς προῖκα τὴν τιμὴν αὐτῶν χρεωστεῖ, εἰ μὴ ἄρα (3) ἔδοξεν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀναδοῦναι αὐτόν.

26. Vir qui res æstimatas in dotem accepit, eorum pretii debitor efficitur, nisi forte conuenit ut ipsas res restitueret. (4)

27. Ἐ]ὰν πράγματα τοῦ ἀφήλικος ἄνευ δεκρέτου πραθῇ, δύναται ἐκδικεῖν αὐτὰ διδοὺς τὴν τιμὴν τὴν περιελθοῦσαν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ.

27. Si res minoris sine decreto fuerint alienatæ, poterit eas uindicare pretium restituens quod in suum patrimonium peruenerit. (5)

28. Ὁ βασιλεὺς ἐὰν κελεύσῃ ἀφήλικα πωλῆσαι ἀγρόν, οὐ χρῆται δεκρέτου· μιμεῖ γὰρ ἡ τοῦ βασιλέως φωνὴ τὸ τοῦ ἄρχοντος δέκρετον.

28. Princeps si iusserit fundum minoris uenire, decreto opus non est: ad instar enim præsidalis decreti principalis uox accedit. (6)

29. Ὁ ἄνευ δεκρέτου πραθεὶς ἀγρὸς οὐδὲ εἰ [εἰς (7)] δύο ἔλθῃ ἀγοραστὰς τὸ ἀσφαλὲς περιγίνεται, εἰ μὴ ἄρα [ὁ (8)] ὡρισμένος χρόνος παραδράμοι.

29. Fundus sine decreti interpositione alienatus ne si ad alterum quidem peruenerit emptorem rata uenditio erit, nisi statutum temporis spatium decurrerit. (9)

30. Ἐὰν οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐκποιηθῇ πρᾶγμα ἀφήλικος ἄνευ δεκρέτου, εἶτα ρατοναβιτεύσῃ (10) τὸ πραχθὲν τέλειος γεγονὼς καὶ μείνῃ σιωπῶν ἐπὶ πενταετίαν συναπτήν, οὐκέτι ἀνατραπήσεται τὸ πραχθέν, εἴτε ἀπὸ τοῦ κηδεμόνος γέγονεν ἡ ἐκποίησις, εἴτε ἀπὸ τοῦ νέου; εἰ δὲ (11) κατὰ δωρεὰν γέγονε, δεκαετίαν σκοποῦμεν, ἐπειδὴ οὐ δύναται δωρεῖσθαι ὁ νέος, εἰ μὴ προγαμιαίαν δωρεάν. ἐπὶ δὲ τοῦ κληρονόμου ἵνα ὁ αὐτὸς χρόνος δραμῇ.

30. Si quolibet modo minoris res absque decreto fuerit alienata, deinde ratam rem habuerit ipse maior factus et per quinque continuos annos nihil conquestus fuerit, res non amplius poterit retractari, siue a curatore facta sit alienatio siue ab ipso minore. Sin autem per donationem res alienata est, decem aut uiginti annos expectamus, quia donationem facere minor nisi propter nuptias potest. In heredis persona idem tempus decurrere debet. (12)

βι ς̅ τοῦ κώδ[ικος]. (13)

Codicis 1. VI.

31. Οἱ φυγάδες δοῦλοι αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς πολεμίους ἢ τὸν πόδα ἀποτέμνονται ἢ εἰς μέταλλον πέμπονται ἢ ἄλλῃ τιμωρίᾳ ὑποβάλλονται οἱαδήποτε.

31. Fugitiui serui ad hostes transeuntes aut pede amputato debilitantur, aut metallo dantur aut qualibet alia poena adficiuntur. (14)

32. Ἐὰν διαφόρους κωδικέλλους τις ποιήσῃ ἐν διαφόροις χρόνοις [ἐναντίους ἀλλήλοις, ὁ τε-

32. Si plures quis codicillos diuersis temporibus fecit, qui sibi inuicem aduersentur,

(1) Cod. 5, 11, 5.
(2) Voc. ὁ perperam ins. cod. laur.
(3) Sic lego pro 'ἕτερα'.
(4) Cod. 5, 12, 5.
(5) Cod. 5, 71, 10.
(6) Cod. 5, 72, 2.
(7) Addidi.
(8) Item addidi.
(9) Cod. 5, 73, 3.
(10) ῥατοναδιτεύσῃ cod. laur.
(11) Scripsi pro εἴτε.
(12) Cod. 5, 74, 3, 1, 2.
(13) Fragmenta quæ secuntur ex libro Codicis VI sumpta sunt. Videtur igitur auctor huius collectionis ex Anatolii græca Codicis uersione quædam fragmenta per ordinem excerpsisse.
(14) Cod. 6, 1, 3.

λευταῖος ἰσχυρός ἐστι· καταργεῖ γὰρ τὸν πρότερον.

33. Ἐὰν γυνὴ τελευτήσῃ ἐπὶ μητρὶ καὶ ἀδελφῇ καὶ θυγατρὶ, ἡ θυγάτηρ κληρονομεῖ.

[βι ζ̄ τοῦ κώδ(ικος)]. (3)

34. Ἐν οἱαδήποτε δίκῃ εἴτε ἰδιωτικῇ, εἴτε δημοσίᾳ, [ἐὰν] ὑποφθείρῃ τις τὸν δικαστὴν ἢ τὸν ἀντίδικον χρήμασιν, ἐκπίπτει τῆς δίκης.

35. Ὁ χρήμασιν ὑποφθαρεὶς ἢ χάριτι παραδικάσας οὐ μόνον ἀτιμοῦται, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀδικηθέντι παρ' αὐτοῦ τὴν ζημίαν θεραπεύσει.

36. Οὐδεὶς δύναται ἀποτρέψαι τὴν ἰδίαν ἢ τὴν τοῦ προηγησαμένου ψῆφον, ὥστε οὖν οὐδὲ ἐκκαλεῖσθαι χρεία ἐστὶν ἐνταῦθα.

37. Ἐάν τις βούληται καταδίκην ἀναψηλαφῆσαι προφάσει ἀναλογαρίας, οὐ δύναται.

38. Προφάσει τοῦ νέα εὑρ[εῖσθαι] συμβόλαια οὐ δύνασαι τὴν ψῆφον ἀνατρέψαι.

39. Τὰ μεταξύ τινων πραχθέντα οὐδ' ἐπὶ ὁμοίων ὑποθέσεων δύναται ἑτέρους ὠφελεῖν ἢ βλάπτειν.

40. Καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ ἐν ταῖς μικραῖς δίκαις ἐκκαλείσθω ὁ βουλόμενος καὶ μὴ ἡγείσθω τοῦτο ὕβριν ὁ δικαστής.

41. Ὁ φισκάλια ἢ δημόσια ἀπαιτούμενος ἤγουν ἰδιωτικὰ ὡμολογημένα μὴ ἐκκαλείσθω, ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρήσας ποινὴν ὑποστήσεται.

posteriores firmiores sunt: nam hi prioribus derogant. (1)

33. Si mulieris mortuæ existant mater et soror et filia, filia ad eius uocatur hereditatem. (2)

[Cod. 1. VII.]

34. In quacumque causa siue priuata siue publica, si pecunia corruperit quis iudicem aduersariumue, actionem amittit. (4)

35. Qui pretio deprauatus aut gratia perperam iudicauerit non solum infamis fiet, set etiam eius, qui læsus est, damnum resarciet. (5)

36. Nemo potest suam neque decessoris sententiam reuocare, neque igitur prouocatio ab eiusmodi decreto est interponenda. (6)

37. Rem iudicatam sub prætextu computationis si quis uelit instaurari, non potest. (7)

38. Sub specie nouorum instrumentorum repertorum nequis rem indicatam instaurare. (8)

39. Res inter alios acta neque in causis similibus aliis prodesse uel obesse potest. (9).

40. Et in maioribus et in minoribus negotiis appellandi libera facultas esto, neque oportet iudicem iniuriam sibi fieri existimare. (10)

41. Quotiens fiscalis calculi satisfactio aut tributarii muneris postulatur aut etiam priuati debiti euidentis redhibitio flagitatur, appellatione est abstinendum; quod si quis contra fecerit pœnam sustinebit. (11).

---

(1) Cod. 6, 36, 3.
(2) Cod. 6, 57, 1.
(3) Supplenda uidentur.
(4) Cod. 7, 49, 1.
(5) Cod. 7, 49, 2.
(6) Cod. 7, 50, 1.
(7) Cod. 7, 52, 2.
(8) Cod. 7, 52, 4.
(9) Cod. 7, 56, 2.
(10) Cod. 7, 62, 20.
(11) Cod. 7, 65, 8.

42. Ὁ φονεὺς καὶ ὁ γοητὴς καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ ἅρπαξ ἐλεγχθεὶς καὶ συνομολογήσας οὐκ ἐκκαλεῖται· εἰ μέντοι μὴ ὁμολογήσῃ καὶ φόβῳ τῶν βασανῶν καθ' ἑαυτὸν εἶπε καὶ καταδικασθῇ, δύναται ἐκκαλεῖσθαι.

43. Ἐὰν μερὶ νομὴν ζήτησις γένηται εἶτα ἔκκλητος ἀπολουθήσῃ ὑπὸ τοῦ ἡττηθέντος, τέως μὲν ὁ νικήσας τὴν νομὴν λαμβανέτω, λοιπὸν [δὲ] (2) ζητείσθω ἡ ἔκκλητος, μηδαμοῦ τῆς δεσποτείας πρόκριμα πασχούσης.

44. Ἐὰν παῖδες κληρονομήσωσι τὸν πατέρα, οὐ δύνανται λέγειν, ὅτι "χρεωστεῖ ἡμῖν ὁ πατὴρ καὶ ἐπὶ περιγραφὴν ἀπεκτήσατο πράγματα" [καὶ] (4) ἀνατρέψαι τὰς παρ' αὐτοῦ γενομένας ἀποκτήσεις.

[βι. η̅ τοῦ κώδ(ικος)]. (6)

45. Τὰ ἰδιωτικὰ κτίσματα ιε̅ πόδας ἀπεχέτω τῶν δημοσίων, (7) ὥστε μήτε τὸ δημόσιον κινδυνεύσῃ, (8) μήτε αὐτὰ ἔτι δεδιέναι τὸ λοιπόν.

46. Ὁ ἀνανεῶν οἰκίας μὴ παρεξίτω τὸ ἀρχαῖον σχῆμα, εἰ μὴ δίκαιον τοσοῦτον ἐκτήσατο κατὰ τοῦ γείτονος. 46a. Πᾶς δὲ κτίζων ιβ̅ πόδας ἀπεχέτω καὶ ὅσα (10) βούλεται κτιζέτω καὶ θυρίδας ποιείτω καὶ μὴ ἄποψιν θαλάσσης ἀφαιρείσθω ἐξ ὀρθοῦ (11) ἀβιάστως τυγχάνουσαν. 46b. Κήπων μέντοι καὶ δένδρων μὴ εἴη δουλεία. (12) 46c. Εἰ δέ τις κτίζει (13) ἐν στενοπῷ πλεῖον ἔχοντι τῶν ιβ̅ ποδῶν [μηδὲν ἐκεῖθεν παραιτείτω, ἵνα μὴ στενοῖ τὸ δημόσιον· εἰ δ' ἧττον εἴη τῶν ιβ̅ ποδῶν], (14) κατὰ τὸ παλαιὸν κτίσμα ἤγουν σχῆμα κτιζέτω μὴ ὑψῶν ἢ θυρίδας ποιῶν (15) φωταγωγούς, εἰ μὴ ι̅ πόδες

42. Homicida et ueneficus at adulter et qui uim admisit conuictus atque confessus appellare nequit: si itaque non est confessus set contra se metu tormentorum aliquid dixit et damnatus est appellare potest. (1)

43. Si de possessione litigatum fuerit ac deinceps fuerit appellatio interposita ab eo qui uictus est, qui uictor discessit nihilominus possessionem accipiat et tum de appellatione quæratur, ita tamen ut proprietatis causa nullo adficiatur præiudicio. (3)

44. Si liberi patri successerint nequeunt dicere: "*nobis debitor pater effectus est et in fraudem nostram res alienavit*" [et] ab eo factas alienationes reuocare. (5)

[Lib. VIII Cod.].

45. Priuata ædificia XV pedes a publicis distent, ut neque publicæ ædes periculum sustineant, neque illis destructionis immineat timor. (9)

46. Qui ædes renouat pristinam formam nullomodo excedat, nisi ius tale in uicinum adquisierit. 46a. Quicumque aedificat XII pedes a uicini ædibus relinquat et quæcumque uelit faciat et fenestras aperiat neque auferat prospectum in mare directum et a nulla parte impeditum. 46b. Seruitus hortorum et arborum locum non habeat. 46c. Si quis in angiportu ædificat latiore XII pedibus [nihil inde sibi usurpet, ne uia publica angustior fiat: sin autem angustior sit XII pedibus], secundum uetus ædificium seu formam ædificet, neque altius ex-

(1) Cod. 7, 65, 2 pr. § 1.
(2) Addidi.
(3) Cod. 7, 69, 1.
(4) Addidi.
(5) Cod. 7, 75, 4.
(6) Supplenda uidetur: cf. quæ ad Ps. II § 34 monuimus.
(7) οἰκημάτων ad. Bas.
(8) —εύειν Bas.
(9) Cod. 8, 10, 9 = Bas. 58, 11. 7.
(10) ὅσον Bas.
(11) ἢ ἐκ πλαγίου Bas.
(12) εἶναι δουλείαν Bas.
(13) —οι Bas.
(14) Ex Bas. et Cod. suppleui.
(15) παρακυπτικὰς, εἰ μὴ πρότερον εἶχεν αὐτάς· φωταγωγοὺς δ' ἐξέστω ποιεῖν· εἰ δὲ πόδες ι̅ εἶεν ἐν μέσῳ καὶ τότε ἀπὸ ϛ̅ π. τοῦ πάτου, ὥστε μηδὲ ψευδοπάτιον γίνεσθαι. Bas.

εἶεν ἐν μέσῳ. τηνικαῦτα γὰρ δύναται ποιεῖν θυρίδας οὐ προκυπτικὰς ἀλλὰ φωτικάς· καὶ ταύτας ἀπὸ ϛ̄ ποδῶν τοῦ πάτου, ὥστε μὴ ψευδόπατον (1) γίνεσθαι. εἰ δὲ συμφωνηθῇ τι, φυλαττέσθω. 46d. Εἰ δὲ οἰκία μέλλει ἀνανεοῦσθαι [ἢ] (2) ἐν πρώτοις κτίζεσθαι, ρ̄ πόδας ἀπέχουσα (3) καὶ θαλάσσης ἄποψιν λυμαίνεται ἐξ εὐθέως ἢ ἐκ πλαγίου, οὐ μὴν ἀπὸ μαγειρίου (4) ἢ ἄλλων οὖσαν, ὁμοίως κἀνταῦθα εἰ σύμφωνον εἴη φυλαττέσθω.

47. Ὁ ἄρχων πληρώσας δημόσιον ἔργον καὶ γράψας τὸ ἴδιον ὄνομα μνήμην τοῦ βασιλέως μὴ ποιησάμενος καθωσιώσεως κρίνεται. ἐν γὰρ τοῖς τείχεσι τὰ τῶν βασιλέων ὀνόματα γράφεται, οὐ μὴν τῶν κτιζόντων ἀρχόντων αὐτά.

48. Ὁ χωρὶς βασιλέως ἐπιτροπῆς στενορύμιον ἢ στοὰν περικλείσας ἀποδιδότω τοῦτο, τοῦ μετὰ ταῦτα τοιοῦτο (6) τολμῶντος ποιῆσαι ν̄ νομ. προστιμωμένου.

49. Ὁ δεβίτωρ συγχωρῶν τὰ ἐνέχυρα τῷ δανειστῇ [οὐκ (8)] ἐλευθεροῦται τοῦ χρέους.

50. Ἰστέον ὅτι καὶ τῆς γυναικὸς ὑπάρχοντα τῷ πριμιπίλῳ (10) ὑπόκεινται, ὅτε ἀνεληθῶσι τὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ τὰ τῶν νομινάτων, (11) εἰς τὸ ὑπόλοιπον.

Εἰ καὶ τὰ τοῦ ἀνδρὸς σιωπερῶς ὑπόκεινται τῇ προικὶ, ὅμως προτιμᾶται τῆς προικὸς τὸ πρεμίπιλον.

51. Οἱ κηδεμόνες τὰ πράγματα τῶν νέων ὑποτίθεσθαι οὐ δύνανται, (14) εἰ μὴ εἰς χρείας ἰδικὰς τῶν φροντιζομένων δανείζονται.

tollat neque fenestras faciat luciferas, ni forte X pedes in medio sint. tunc enim potest fenestras facere non prospectiuas set luciferas, et eas sex pedibus altiores a solo, ita tamen, ne falsum solum fiat. si quid autem pactum fuerit, seruetur. 46d. Si ædes restaurari debent aut nouæ exstrui, quæ C. p. distent et inde maris prospectui seu directo seu ex transuerso citra impedimentum (non tamen a culina uel eiusmodi loco) contingenti officiatur, si quid conuenerit, seruetur. (4a)

47. Magistratus qui opus publicum perfecerit et suum nomen inscripserit, nulla principis facta mentione, maiestatis reus erit: in muris enim principum nomina inscribi debent, non eorum magistratuum, qui ædificauerint. (5)

48. Qui sine principis permissu angiportum aut porticum incluserit, id restituat: si quis postac eiusmodi quid temptauerit, L aureorum multa plectetur. (7)

49. Debitor qui pigneribus creditori cedit non ideo debito liberatur. (9)

50. Sciendum est bona uxoris primipili necessitatibus esse obnoxia, in id nimirum quod residuum est, exhaustis uiri eius et nominatorum facultatibus. (12)

Quamuis bona mariti tacite pro dote obligentur, tamen potior dote primipili sarcina habetur. (13).

51. Tutores et curatores pupillorum minorumque res obligare nequeunt nisi in rem eorum, qui in cura tutelaue sint, pecunias acceperint. (15)

(1) —πάτιον Bas.
(2) Addidi: εἴτε οὖν Bas.
(3) ἔχουσα Bas.
(4) —ίων Bas.
(4a) Cod. 8, 10, 12.
(5) Est. Cod. 8, 11, 10: quæ lex deest in *Basilicis.*
(6) Ita Bas.: Laur. *μετὰ τοιαῦτα.*
(7) Cod. 8, 11, 20 = Bas 58, 12, 20.
(8) Adde cum Bas.
(9) Cod. 8, 13 (14), 1 = Bas. 25, 2, 38. In Bas. *'ὁ χρεώστης'* non *ὁ δεβίτωρ* est.
(10) Scripsi: laur. cum duobus λ. hic et deinceps.
(11) Scripsi iuxta lat. textum: laur. τοῦ —ου.
(12) Cod. 8, 14 (15), 4: deest lex in *Basilicis.*
(13) Ex scholio uel adnotatione hæc adiecta sunt: cf. Cod. 12, 62 (63), 3.
(14) *οἱ κ. οὐ δύν. τὰ πρ. τῶν ν. ὑποτ.* Bas.
(15) Cod. 8, 15 (16), 3 = Bas. 25, 4, 7.

52. Εἰ δὲ καὶ ἐδανείσατο εἰς ἰδίαν χρείαν (1) ὁ ἐπίτροπός σου [καὶ ὑπέθετο πράγματά σου], εἶτα μὴ τέλειος γεγονὼς συνήνεσες, οὐχ ὑπόκεινται ἰσχυρῶς.

53. Ἡ μακρὰ συνήθεια καὶ δεδοκιμασμένη (4) τάξιν ἔχει νόμου.

54. Δύναταί τις καὶ μέλλουσαν ἀγωγὴν δωρεῖσθαί (6) τινι καὶ γραμματεῖον χρεωστικόν. (7)

55. [Οὐ (9)] δύναται (10) κοινωνὸς ἐξ ἀδιαιρέτου τὸ μέρος αὐτοῦ δωρεῖσθαί τινι.

56. Εἴ τί ποτε δι' ἐπιστολῆς ἐδωρήθη σοι [καὶ παρεδόθη (12)] ἡ βραχύτης τοῦ χάρτου οὐκ ἐμποδίζει.

57. Τῆς προικὸς [ἐν τῷ γάμῳ (14)] ὁ ἀνὴρ κύριος (15)· οὐκοῦν οὐ δύναται ἡ γυνὴ (16) αὐτὴν δωρεῖσθαι.

58. Ἐὰν ἃ ἐδωρήσω ἀντιδωρήθῃ σοι, (18) οὐδὲν ἐμποδίζει ἡ προτέρα δωρεά.

[βι. $\bar{\vartheta}$ τοῦ κώδ(ικος)]. (20)

59. Ἀδελφὸς κατ' ἀδελφὸν μέγαν ἔγκλημα οὐ δύναται κινῆσαι, ἐπείτοιγε καὶ οὐκ ἀκουσθήσεται καὶ ἐξορίᾳ ὑποβληθήσεται.

60. Πολλὰ ἐγκλήματα εἰς τὸ τῆς καθοσιώσεως ἐμπίπτουσιν ἔγκλημα, ἅπερ συγκεχώρηται· ὥστε [μήτε ὁ (22)] δικαστὴς ὁ παρανόμως ψηφισάμενος ἐμπεσεῖται εἰς τοιοῦτον ἔγκλημα.

61. Μοιχ`ς μετὰ πενταετίαν τοῦ ἁμαρτάνειν οὐ δύναται κρίνεσθαι.

62. Ἡ γυνὴ μοιχείας οὐ δύναται κατηγορεῖν, εἰ καὶ αὐτὴ παρὰ τὴν οἰκείαν κοίτην ἠδίκητο·

52. Si in rem suam tutor pecuniam accepit [resque tuas obligauit], tuque nondum maior factus consenseris, inutiliter obligatæ sunt. (3)

53. Longa et comprobata consuetudo legis uicem optinet. (5)

54. Potest quis etiam futuram actionem donare [et instrumentum debiti]. (8)

55. [Non] potest qui ab indiuiso socius est partem suam alicui donare. (11)

56. Si quid per epistulam tibi donatum [traditumque] est, breuitas chartæ non est impedimento. (13)

57. Dotis, nuptiis manentibus, uir dominus est: ideoque nequit uxor eam donare. (17)

58. Non obstat prior donatio, quominus quæ olim donaueris tibi rursus donentur. (19)

[Cod. 1. VIIII].

59. Magnum crimen frater contra fratrem nequit instituere: non enim audietur, quinimo et exilio plectetur. (21)

60. Plura crimina ad maiestatis crimen referuntur, quæ tamen ueniam nanciscuntur et ideo [neque] iudex, qui contra legem iudicauerit, huius criminis reus erit. (23)

61. Adulter post quinquennium ab admisso crimine accusari nequit. (24)

62. Mulieres adulterii accusationem non habent, quamuis earum thorum uiolatum

(1) εἰς τὰ χρεά cod. laur.
(2) Addidi Bas. secutus.
(3) Cod. 8, 15 (16), 7 = Bas. 25, 4, 11.
(4) δοκιμασθεῖσα Bas.
(5) Cod. 8, 52 (53), 3 = Bas. 2, 1, 52.
(6) δωρ. ἀγ. Bas.
(7) κ. γρ. χρ. desunt in Cod. Bas.
(8) Cod. 8, 53 (54), 3 = Bas. 47, 1, 37.
(9) Dele.
(10) καὶ ins Bas.
(11) Cod. 8, 53 (54), 12 = Bas. 47, 1, 45.
(12) Addidi ex Bas.
(13) Cod. 8, 53, (54), 13 = 47, 1, 46.
(14) Addidi ex Bas.
(15) ἐστιν ad. Bas.
(16) ἡ γ. δύν. Bas.
(17) Cod. 8, 53 (54), 21 = Bas. 47, 1, 54.
(18) Μὴ Bas. male.
(19) Cod. 8, 53 (54), 23 = Bas. 47, 1, 56.
(20) Suppleui.
(21) Cod. 9, 1, 13.
(22) Suppleui.
(23) Cod. 9, 8, 1.
(24) Cod. 9, 9, 5.

ὃ γὰρ τοῖς ἀνδράσι δέδοται, τοῦτο ταῖς γυναιξὶν οὐκ ἐφεῖ[ται] ποιεῖν.

63. Ἡ φανερῶς πορνεύουσα, εἰ καὶ ὕπανδρός ἐστιν, οὐ ποιεῖ ἐνόχους τῇ μοιχείᾳ τοὺς μιγνυμένους αὐτῆς.

64. Ὁ ἐπιτροπευομένην παρ' αὐτοῦ φθείρας καὶ δημευέσθω καὶ δεπορτατευέσθω, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὴν τῆς ἁρπαγῆς τιμωρίαν ὑπεισιέναι ὀφείλει.

65. Ἐὰν γυνὴ μοιχευθῇ παρὰ τῷ ἰδίῳ δούλῳ, αὕτη μὲν ἀποτεμνέσθω, ὁ δὲ οἰκέτης καιέσθω.

66. Ὁ παρθένον ἁρπαζόμενος μνηστευθεῖσαν ἢ οὔ, ἢ χήραν, εἴτε ἀπελευθέραν εἴτε δούλην ἢ τῷ Θεῷ καθιερωμένην ἀποτεμνέσθω. οὗτος γὰρ οὐ μόνον εἰς αὐτὴν ἁμαρτάνειν δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ βοηθοῦντες αὐτῷ.

67. Ὁ φονεύσας τινὰ οὐ κατὰ γνώμην μὴ κρινέσθω ὡς ἀνδροφόνος. διὸ κἂν στρατιώτης ᾖ, μετρίως σωφρονισθήσεται.

68. (7) Ἡ γυνὴ οὐκ ἀναγκάζεται προικίζειν τὴν θυγατέρα, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ, εἰ μὴ ἑκοῦσα [ἡ γυνὴ] (8) ποιήσῃ τοῦτο.

69. Ἐάν τις τελευτήσῃ ἐκ β̄ γυναικῶν ἔχων παῖδας, ἕκαστος τῆς ἰδίας μητρὸς τὴν προῖκα λαμβάνει, εἴγε περισώζεται. εἰ δὲ μὴ, εἴ τι μὲν εὑρεθῇ ἐν ἑκάστῃ προικὶ, λαμβάνει ἕκαστος τὸ ἴδιον· εἰ δὲ ἐλλείπῃ ἔτι τι, τότε ὁ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τὸ ἐλλεῖπον λαμβάνει ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς περιουσίας. καὶ οὕτω τὴν ἐναπολειφθεῖσαν τοῦ πατρὸς περιουσίαν ἐπ' ἴσης μερίζουσιν.

70. Πέντε εἴδη τῶν ὅρκων· ὁ περὶ καλουμνίας ἢ συκοφαντίας· ὁ νεκεσσάριος ἤγουν ὁ παρὰ

sit: quod enim uiris conceditur, id mulieribus facere non licet. (1)

63. Quæ palam sese prostituit, licet in matrimonio degat, non facit eos adulterii reos, qui cum ea concumbant. (2)

64. Qui pupillam suam uitiauerit, publicationem sustineat bonorum et deportetur, quamnis raptus poenam debuerit sustinere. (3)

65. Si mulier a seruo suo stuprari sese permittat, ipsa capite plectatur, seruus uero igni cremetur. (4)

66. Qui uirginem rapiat, siue iam desponsata fuerit siue non, uel uiduam, siue libertina siue serua fuerit, uel [maxime] si Deo fuerit dicata, capite plectatur: non solum enim in eam iniuriam admittit, set etiam in Deum. Item qui auxilium præbuerint [puniantur]. (5)

67. Qui aliquem non uoluntate occiderit reus homicidii non debet iudicari. et ideo, licet miles sit, remissius castigabitur. (6)

68. Mulier filiam dotare non cogitur; set uir, nisi ultro [uxor] id fecerit. (9)

69. Si quis decesserit liberos ex duabus uxoribus relinquens, quisque matris suæ dotem accipit, siquidem extet. sin minus, quotiens aliquid in utraque dote inueniatur, quisque ex suæ matris dote id accipit. sin adhuc quædam desint, tunc filius ex prioribus nuptiis natus reliquum ex patris substantia accipit et ita demum si quid reliqui in bouis paternis fuerit, id inter se æquis partibus diuident.

70. Quinque sunt genera iuris iurandorum: iusiurandum de calumnia: necessarium

(1) Cod. 9, 9, 1.
(2) Cod. 9, 9, 22.
(3) Cod. 9, 10 un.
(4) Cod. 9, 11 un.
(5) Cod. 9, 13 un. pr. § 1.
(6) Cod. 9, 16, 1 (col. const. 4, (5), h. t.
(7) Aliqua aliunde petita subsecuntur: deinde excerpta ex libro Cod. VIIII a tit. 16 rursus incipiunt.
(8) Addidi.
(9) Cod. 5, 12, 14.

τοῦ ἀντιδίκου ἐπαγόμενος· ὁ ἰουδικιάλιος ἤγουν ὁ παρὰ τοῦ δικαστοῦ ἐπαγόμενος· ὁ βολουντάριος ἤγουν ὁ ἑτέρωθεν τοῦ δικαστηρίου ἐκ προαιρέσεως τῶν δικαζομένων καὶ ὁ ἰν λίτεμ. ἤγουν ὁ ἔκδικος.

71. Ἡ γυνὴ, εἰ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου δευτερογαμήσῃ, ἄτιμος ἔστω.

72. Ἡ γυνὴ, εἰ δευτερογαμήσῃ, ἐκπιπτέτω τῶν γαμικῶν αὐτῆς κερδῶν τῶν ἐκ τοῦ πρώτου δηλαδὴ γάμου.

73. Ζήτ. βι. τοῦ κώδ. θ̄, τι ζ̄, διατ. ᾱ. Ἐάν τις τὸν βασιλέα λοιδωρήσῃ κατὰ μέθην ἢ ἄλλως πως, ὑπομενέτω μηδέν· εἰ γὰρ διὰ κουφότητα τοῦτο ἐποίησε, καταφρονείσθω· εἰ δὲ διὰ μανίας, ἐλεείσθω [εἰ δ' ἐξ ἀδικίας συγχωρείσθω], ἀναφερέσθω μέντοι τὸ πρᾶγμα τῷ βασιλεῖ καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπιτρέπει ἢ τιμωρηθῆναι ἢ ἀφεθῆναι αὐτόν. ζήτ. καὶ βι. τῶν βασιλ[ικῶν] ξ̄ τι. λ̄ς̄, κεφ. ῑγ̄. Ἐάν τις κακῶς μνημονεύσῃ τοῦ βασιλέως, οὐχ ὑπόκειται τιμωρίᾳ τινὶ, ἀλλὰ χρὴ τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ μηνυθῆναι· εἰ γὰρ ἀπὸ κουφότητος ἡ ὕβρις ἐξῆλθε, καταφρονητέον· εἰ δ' ἀπὸ μανίας, ἐλεημοσύνης ἄξιος, εἰ δ' ἐξ ἀδικίας, συγχωρητέον. ουχὶ αὐτὸς γὰρ ἠδίκησεν, ἀλλ' ἀδικηθεὶς ὕβρισε τὸν βασιλέα.

74. Ἐὰν ἀφῆλιξ κατὰ ἀπάτην μείζονα ἑαυτὸν εἴπῃ, οὐ βοηθεῖται. πλανωμένοις γὰρ βοηθοῦμεν, οὐκ ἀπατῶσιν.

75. Ὁ ἐπίτροπος μὴ δεδωκὼς ἀσφάλειαν, εἴ τι ἂν πράξῃ, ἄκυρόν ἐστι. διὸ οὐδὲ ἀποκαταστάσει ἐπὶ τούτων κέχρηται ὁ νέος.

76. (6) Ἐάν τις ἐλάκτισέ τινα καὶ ἀνεῖλεν αὐτὸν ἄκ[ων] οὐ κρίνεται φόνου.

77. Ὁ ξίφος ἐπιφερόμενος ἐπὶ τὸ φονεῦσαι, τῷ

i. e. ab aduersario delatum: iudiciale seu a iudice delatum: uoluntarium siue extra iudicium ab altera parte ex partis utriusque uoluntate præstitum: in litem. (1).

71. Mulier si intra luctus temporis spatium nupserit, infamis esto. (2)

72. Mulier si secundas inierit nuptias, lucra omnia nuptialia ex primo nempe coniugio amittat. (3)

73. *Quær. lib. cod. VIIII, ti. VII, const. I.* Si quis imperatori maledixerit temulentia aliaue causa, nil mali sustineat: nam si id ex leuitate fecerit, contemnendus: si ex insania, commiserandus: [si ex iniuria, remittendum est ei]. Res igitur ad principem referatur, ut ex eius personæ qualitate eum puniendum aut dimittendum esse statuat. *quære etiam lib. Basil. LX, ti. XXXVI, c. XIII.* Si quis imperatori maledixerit, pœna non adficietur: set de eo princeps certior fieri debet. nam si ex leuitate iniuria processerit, contemnendum id est: si ex insania, miseratione dignum; si ex iniuria, remittendum. non enim ipse offendit, set offensus imperatoris nomen iniuria lacessivit.

74. Si minor dolo se maiorem esse dicat, non adiuuatur. errantibus enim succurimus, non fallentibus. (4)

75. Tutor qui satis non dederit, si quid gesserit, inritum est. ideoque in integrum restitutione in eiusmodi casibus minor non indiget. (5)

76. Qui calcis ictu alium inuitus occidit, homicidii non damnatur. (7)

77. Qui cum telo ambulauerit hominis

(1) Cfr. schol. 1 Bas. 22, 5, 31.
(2) Cod. 5, 9, 1 pr.
(3) Cod. 5, 9, 3.
(4) Cod. 4, 42 (43), 2.
(5) Cod. 5, 42, 3.
(6) Hinc rursus incipit locorum collectio ex libro Cod. VIIII secundum Anatolii uersionem.
(7) Cod. 9, 16, 4 (5).

κορνελίῳ κρατεῖται, ὥσπερ καὶ ὁ φονεὺς ἢ ὑποθέμενός τινι φονεῦσαι.

necandi causa lege Cornelia tenetur, sicut is qui occiderit uel cuius dolo malo alius occiderit. (1)

78. Ἡ γοητεία ἡ ἕλκουσα εἰς ἔρωτα λογισμοὺς ἀπαγορευέσθω. ἡ μέντοι ἐπὶ θεραπείᾳ σώματος γενομένη ἢ διὰ τὸ ἐπισχεῖν βροχὴν ἢ χάλαζαν σωτηριώδης οὖσα φυλαττέσθω μηδενὶ κίνδυνον φέρουσα.

78. Ars magica quæ animos ad amorem inducit uetetur. quæ autem ad remedia corpori quærenda, uel ad procellas grandinemque coercendas pertinet, utpote quæ salutaris sit et periculum nemini præseferat, seruetur. (2)

79. Οἱ εὑρισκόμενοι γοηταὶ θηρίοις παραβαλλέσθωσαν· οὗτοι γὰρ τὰ στοιχεῖα ταράττουσι καὶ τὴν ζωὴν ἑτέρων βλάπτουσι καὶ ἐχθροὺς λυμαίνονται.

79. Qui inueniuntur magi feris tradantur: isti enim et elementa turbant et aliorum uitam labefactant et inimicos conficiunt. (3)

80. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὐχ ὑπόκεινται βασάνοις, εἰ μὴ ἐπὶ τῆς καθωσιώσεως.

80. Honestiores tormentis non subduntur, excepta maiestatis causa. (4)

81. Ὁ ἀλλότριον δοῦλον ὑποδεξάμενος καὶ κρύψας καὶ φυγαδεύσας ἐνάγεται διὰ τοῦ δεσπότου τοῦ δούλου τῷ φαβίῳ (5). διὰ προκουράτορα δὲ τῇ σέρβι κορροῦπτι.

81. Qui alienum seruum suscepit et occultauit et fugæ dedit conuenitur a domino serui ex lege Fabia, uel a procuratore actione serui corrupti. (6)

82. Ὁ ποιήσας πλαστὸν συμβόλαιον οὐκ ἐκφεύγει τὸ ἔγκλημα ἀπὸ τοῦ λέγειν, ὅτι οὐ κέχρημαι αὐτῷ. τούτῳ γὰρ τῷ λόγῳ κεχρημένος βοηθεῖται ὁ εὑρὼν πλαστὸν συμβόλαιον, οὐ μὴν ὁ ποιήσας. οὗτος γὰρ κἂν μὴ κέχρηται κολάζεται.

82. Qui falsum fecerit instrumentum non ideo accusationem euadit, quia ait *sese eo non uti.* hac enim ratione adiuuatur qui falsum instrumentum inuenit, non qui composuit. hic enim, licet eo non utatur, punitur. (7)

83. Τὸ τοῦ πλαστοῦ ἔγκλημα οὐκ ἀποκλείεται χρόνῳ, εἰ μὴ εἰκοσαετίᾳ, ὥσπερ καὶ τἆλλα σχεδὸν ἐγκλήματα.

83. Querella falsi temporis præscriptione non excluditur, nisi XX annorum exceptione, sicut cetera quoque fere crimina. (8)

84. Ὁ κρύπτων ἢ κλέπτων διαθήκην τῷ τῆς πλαστογραφίας ἐγκλήματι ὑποβάλλεται.

84. Qui celavit uel amouit testamentum falsi crimini obnoxius est. (9)

85. Ὁ ὑπογράψας συμβόλαιον οὐ δύναται πλαστοῦ κατηγορεῖν αὐτοῦ. οὔτε δὴ ἡ γυνὴ πλαστοῦ κατηγορεῖν δύναται, εἰ μὴ ἄρα διαφέρει αὐτῇ.

85. Qui instrumentum subscripsit, nequit id falsum arguere. nec mulier falsi accusare potest, ni forte sua referat. (10)

86. Εἰ τραχεῖά ἐστιν ἡ πλαστογραφία, ὑποκείσθω ὁ ταύτην ποιήσας κεφαλικῇ τιμωρίᾳ. εἰ δὲ μή, δεπορτατευέσθω.

86. Si magnum sit crimen falsi, qui eum admiserit capite puniatur: sin minus, deportetur. (11)

---

(1) Cod. 9, 16, 6 (7).
(2) Cod. 9, 18, 4.
(3) Cod. 9, 18, 6.
(4) Cod. 9, 18, 7.
(5) Correxi: cod. φουφίῳ.
(6) Cod. 9, 20, 2.
(7) Cod. 9, 22, 8.
(8) Cod. 9, 22, 12.
(9) Cod. 9, 22, 14.
(10) Cod. 9, 22, 19.
(11) Cod. 9, 22, 22, 2.

87. Καὶ ὁ κατηγορῶν ἄδειαν ἔχει ἐγκληματικῶς ἢ χρηματικῶς κινεῖν.

88. Ὁ ἄρχων κλέψας χρήματα τὴν κεφαλὴν ἀπολείτω.

89. [Οὐ] (3) δύναται κατὰ μητρυιᾶς τῆς κληψάσης πρὸ τῆς ἀδιτίονος κινῆσαι τὸ ἐξπιλάταε νερεδιτάτις (4) ἔγκλημα.

90. Ἡ βὶ βονόρουμ ῥαπτόρουμ, ἥτις τὴν ποινὴν ἔχει μεθ' ἑαυτῆς, χώραν ἔχει ἐπὶ κινητῶν καὶ αὐτοκινητῶν πραγμάτων.

91. Δοῦλος ἐὰν ἁρπάσῃ πράγματα, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ κινεῖται κατὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν ἡ βὶ βονόρουμ ῥαπτόρουμ· μετὰ δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ νοξαλία.

92. Ἐὰν δοῦλοι παράγωνται εἰς μαρτυρίαν, βασανιζέσθωσαν· εἶτα μετ' αὐτοὺς καὶ ὁ κατηγορούμενος καὶ μὴ ἀγανακτείτω, ὅτε σπλάγχνα φαρμάκοις ἔσβεσεν. (8)

93. Ἐάν τις τὴν κινηθεῖσαν ἀγωγὴν εἴασεν, οὐ δύναται πάλιν κινεῖν αὐτήν· ἀλλ' ἐκβάλλεται παραγραφῇ τῇ τοῦ ἀποστῆναι τῆς κατηγορίας.

94. Ἡ μήτηρ φόνον τοῦ υἱοῦ ἐκδικοῦσα οὐχ ὑπόκειται καλουμνίᾳ· ἀλλ' οὐδὲ ἐξωτικὸς κληρονόμος προσταχθεὶς τοῦτο ποιῆσαι ὑπὸ τοῦ τεστάτορος, ἐπειδὴ οὐ προαιρέσει, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης κινεῖ περὶ τοῦ ἐγκλήματος.

95. Ἡ τοῦ μετά[λλου] τιμωρία καὶ ἐπὶ ἐλευθέρων καὶ ἐπὶ δούλων χώραν ἔχει.

96. Ὁ ἄρχων ἣν ἐψηφίσατο τιμωρίαν οὐ δύναται ἀνακαλεῖσθαι.

97. Ἐὰν βασιλεὺς ὀργισθεὶς κελεύσῃ τινὰ τιμωρηθῆναι, μὴ ὑπομενέτω ὁ τοσοῦτος εὐθέως βασάνους, ἀλλ' εἴσω λ̄ ἡμερῶν φυλαττέσθω ἐν ἀσφαλεῖ φυλακῇ.

87. Accusatori liceat criminaliter uel ciuiliter agere. (1)

88. Iudex qui pecunias [publicas] furatus sit capite plectatur. (2)

89. [Non] potest nouerca, quæ res hereditarias ante aditionem sit furata, criminis expilatæ hereditatis rea fieri. (5)

90. Actio ui bonorum actorum, quæ cum pœna sua retrahit ablata, locum habet in mobilibus rebus et semouentibus. (6)

91. Seruus si res rapuerit, intra annum in quadruplum contra dominum eius iudicio ui bonorum raptorum agendum est: post annum noxali actione. (7)

92. Si serui interrogentur, torquantur: deinde post eos ipse reus: neque est cur ægre ferat, cum ipse uenenis uiscera [hominis] extinxerit. (9)

93. Si quis actionem institutam deseruerit, nequit denuo agere incipere: set excluditur rei destitutæ præscriptione. (10)

94. Mater filii necem uindicans calumniæ non fit obnoxia, sicuti neque extraneus heres, cui id faciendum a testatore mandatum est: quia non uoluntate, set necessitate crimen persequitur. (11)

95. Metalli supplicium tam ad liberas personas, quam ad seruos pertinet. (12)

96. Præses quam sententia sua dixit poenam reuocare non potest. (13)

97. Si princeps iratus iusserit quemuis puniri, non subeat is statim supplicium, set per dies XXX tuta custodia conseruetur. (14)

(1) Cod. 9, 22, 23 pr.
(2) Cod. 9, 28 un.
(3) Suppleui.
(4) ἐξστιπουλάτο νερεδικα τ. cod. laur.: aut. l. κινεῖσθαι, aut κινῆσαί τις.
(5) Cod. 9, 32, 3.
(6) Cod. 9, 33, 1.
(7) Cod. 9, 33, 4.
(8) Scripsi: —άκων ἔτβεσται cod. laur.
(9) Cod. 9, 41, 3.
(10) Cod. 9, 45, 4.
(11) Cod. 9, 46, 2.
(12) Cod. 9, 47, 11.
(13) Cod. 9, 47, 15.
(14) Cod. 9, 47, 20.

98. Ὁ δοὺς κατασκευὴν τοῦ πλοίου τοῖς βαρβάροις κεφαλικῶς τιμωρείσθω.

99. Ἐὰν μήτηρ δημευθῇ, ὁ φίσκος λαμβάνει τὰ πράγματα αὐτῆς· οὐ μὴν ὁ υἱός.

100. Ἐὰν ὑπεξούσιος υἱὸς δεπορτατευθῇ καὶ τὸ κανστρένσιον αὐτοῦ πεκούλιον, εἴ τι στρατευόμενος εἶχεν, ὁ πατὴρ αὐτοῦ λαμβάνει, οὐ μὴν [ὁ] (3) φίσκος.

101. Ἐὰν δεπορτάτῳ εἴπε βασιλεύς· ἀποκαθίστημί σε εἰς ἀκέραια τῇ ἐπαρχίᾳ, δοκεῖ πάντα ἀποδιδόναι αὐτῷ τὰς τιμάς, πλὴν τῆς οὐσίας.

102 (6) Ἐάν τις εἴπῃ κατα[λε]λεῖφθαι αὐτῷ ληγάτον, εἶτα, τῆς διαθήκης μὴ φαινομένης, ὁ κληρονόμος ὅρκον αὐτῷ ἐπαγάγῃ, ὁ δὲ ὀμόσῃ, εἶτα φανῇ μηδὲν αὐτῷ καταιλελεῖφθαι, ἀποκερδαίνειν αὐτὸ τὸν κληρονόμον. εἰ δὲ τῇ ἀληθείᾳ κατελείφθη τὸ ληγάτον, παρακρατεῖσθαι τὸ φαλκίδιον καὶ μηδαμῶς τινα ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας πρόφασιν κέρδους ἀπενέγκασθαι.

103. Ἐάν τις ἀλλότρια δάνεια εἰς ὄνομα ἴδιον ἐπερωτήσῃ, οὐ δύναται ὁ δεσπότης κινῆσαι, εἰ μὴ ἐνταλθῇ τὴν ἐξ στιπουλάτο καὶ ἰν ρὲμ σοῦαμ προκουράτωρ γένηται.

104. (9) Ἡ ἀπόφασις ἀναψηλαφᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ διδομένης δηλονότι ἐκκλήτου· ὁ δὲ ὅρκος οὐκ ἀναψηλαφᾶται, εἰ μὴ ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου θέματος, οἷον καινοῦ ἰνστρουμέντου εὑρεθέντος. ὅρκος δὲ οὐ πᾶς· ἀλλ' ὁ νεκεσσάριος καὶ ὁ ἰουδικιάλιος· οὐκέτι δὲ καὶ ὁ βολουντάριος, ὡς ὁ Γάϊος ἐν τῷ λα̅ διγ. τοῦ αὐτοῦ τι. καὶ βι. φησίν. (10)

105. Ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις εἴωθεν ὁ δικαστὴς ὅρκον ἐπιφέρειν καὶ οὕτω ψηφίζεσθαι. ἐὰν οὖν ὁ καταδικασθεὶς εὑρηκέναι λέγεται μετὰ ταῦτα τὰ δικαιώματα καὶ μόνοις αὐτοῖς θελήσῃ χρή-

98. Qui conficiendi naues peritiam barbaris tradiderit, capite plectatur. (1)

99. Si mater deportetur, bona eius fiscus capit, non autem filius. (2)

100. Si filius familias deportatus sit, castrensium eius peculium, si quid militando habuerat, eius pater accipit, non fiscus. (4)

101. Si deportato dixerit imperator: *te in integrum restituo prouinciæ tuæ*, uidetur omnes honores ei restituere, præter bona. (5)

102. Si quis dixerit relictum sibi esse legatum: deinde, testamento non apparente, heres ei iusiurandum detulerit isque iurauerit, deinde appareat nil ei relictum esse, id heres lucrabitur. quod si revera legatum relictum sit, retinebitur falcidia et nullomodo ex eiusmodi causa lucrum ille sibi quæret. (7)

103. Si quis alienam pecuniam suo nomine crediderit, nequit dominus agere, nisi actio ex stipulatu sibi mandetur, et in rem suam fiat procurator. (8)

104. Sententia plerumque retractatur, scilicet per appellationem: iusiurandum non retractatur nisi uno casu, nouo scilicet instrumento adinuento. id non de omni iureiurando intellege, set de necessario et iudiciali: non de uoluntario, ut habet Gaius, l. 31 h. t. (11)

105. In dubiis causis solet iudex iusiurandum deferre et ita demum proferre sententiam. si igitur reus postæc instrumenta se inuenisse dicat et iis tantum uti uelit, rur-

(1) Cod. 9, 47, 25.
(2) Cod. 9, 49, 6.
(3) Addidi.
(4) Cod. 9, 49, 3.
(5) Cod. 9, 51, 1.
(6) Hinc incipit alia series excerptorum.
(7) Cod. 4, 1, 3.
(8) Cod. 4, 2, 2.
(9) Scholium Bas. 25, 2, 31.
(10) D. 12, 2, 31.
(11) Cf. Cod. 4, 1, 1, ad quam legem fortasse hoc scholium spectabat.

σασθαι, ἄνωθεν κινεῖ. εἰ δὲ ὁ ἀντίδικος ὑπαγάγοι τὸν ὅρκον, οὐκ ἀναψηλαφᾶται ἡ ὑπόθεσις. σημείωσαι ὅτι καὶ ἐφ' ὧν ἀναψηλαφᾶται ὁ ὅρκος (ὁ νεκεσσάριος δηλονότι καὶ ὁ ἰουδικιάλιος), οὐκ ἐφεῖται τῷ νῦν κινοῦντι ἄλλαις κεχρῆσθαι δικαιολογίαις ἢ ἀποδείξεσιν, εἰ μὴ ταῖς τῶν εὑρεθέντων ἰνστρουμέντων. [ἀναψηλαφᾶται δὲ τότε ὁ νεκεσσάριος καὶ ὁ ἰουδικιάλιος].

106. Οὓς παράγει τις μάρτυρας οὐ δύναται ἐν ἄλλῃ αἰτίᾳ κατ' αὐτὸν μαρτυροῦντας παραιτεῖσθαι, εἰ μὴ ἔχθραν γενομένην δείξῃ ἢ χρυσίου δόσει ἢ ὑποσχέσεσιν εἰληφότας.

107. Ἐπειδὴ πολλὰ τῆς ἀληθείας διὰ τῶν μαρτύρων παραβαίνεται, διὰ τοῦτο ἐάν τις ἐγγράφως χρεωστῇ, μὴ χρήσεται ἐγγράφου (3) καταβολῆς, εἰ μὴ ἄρα ε̄ μάρτυρες εἰσὶν ἀξιόπιστοι, ἀλλ' ἀμεριμνίαν λαμβανέτω. εἰ δ' ἀπόλετο ἡ ἀμεριμνία τυχηρῶς καὶ τοῦτο ἀποδείξῃ, τότε ἄδειαν ἐχέτω καὶ διὰ μαρτύρων δεικνῦναι ὅτι κατέβαλεν.

108. Ἐπὶ τῶν χρηματικῶν δικῶν ἐὰν μάρτυρες ἀναγκασθῶσιν ἐλθεῖν, εἰ μὲν ἀκουσίως παρέχοιεν ἐγγύας, ἐν αὐτῷ ἔστω· εἰ δὲ βούλονται, ὅρκον καταπιστευέσθωσαν, οἷς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος ὅρκῳ καταπιστεύει ὁ παράγων. ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πολὺ χρονίσῃ, ι̅ε̅ ἡμέρας προσκαρτερείτωσαν καὶ μόνας καὶ λεγέτωσαν ἐν αὐτοῖς ἅπερ ἴσασι μονομερεῖς, εἰ μὴ ὁ ἀντίδικος αὐτῶν εὑρεθῆναι βούλεται. μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀναχωρείτωσαν μὴ δυνάμενοι πάλιν ἀναγκάζεσθαι. εἰ δὲ ὁ δικαστὴς ἐμποδίσῃ τοῦ μαρτυρῆσαι, τὴν ζημίαν θεραπεύσει.

109. Ἐὰν κατὰ μανδάτον ἡμέτερον ἔλθῃ τις σεκρέτον, μὴ πιστευέσθω, μηδὲ εἰ τριβοῦνον ἢ κόμητα ἑαυτὸν λέγει, εἰ μὴ δέξηται γράμματα ἡμέτερα.

sus agitur. si tamen aduersarius iusiurandum detulerit, causa non retractatur. Nota etiam in iis, in quibus iusiurandum (necessarium nempe et iudiciale) retractatur, non permitti ei aliis uti probationibus et defensionibus, nisi ex repertis instrumentis. [tunc autem retractatur iusiurandum necessarium et iudiciale]. (1)

106. Quos quis testes produxerit nequit in alia causa aduersus se testantes excipere, nisi inimicitias emersas doceat, aut pecuniæ datione aut promissione corruptos. (2)

107. Cum per testes multa ueritati contraria perpetrentur, si quis in scriptis debita rettulerit, non poterit solutionem sine scriptis factam præseferre, nisi V forte testes idoneos adducat: quin *securitatem* accipiat. si uero fortuitu perierit securitas, idque ostenderit, liceat tunc ei etiam per testes probare solutionem. (4)

108. In pecuniariis actionibus si testes uenire compellantur et sponte fideiussores constituerint, id fiat: sin autem noluerint, sacramento committantur, cum eorum sacramento ipsius quoque causæ probationem qui eos adduxerit credat. ne tamen diutius protelentur, XV dies tantummodo retineantur et dicant in isdem quæ nouerint alterutra parte præsente, si aduersa pars inueniri noluerit. post uero hos dies recedant, neque amplius retrahantur. si uero per iudicem steterit, quominus testimonium præstiterint, iacturam inlatam ipse resarciat. (5)

109. Si nostro mandato secreto quis se uenire adferat, non credatus ei, quamuis dictilet se tribunum comitemue esse, nisi nostras acceperit litteras. (6)

(1) Cfr. Bas. 22, 5, 31.
(2) Cod. 4, 20, 17.
(3) l. ἀγράφου.
(4) Cod. 4, 20, 18.
(5) Cod. 4, 20, 19.
(6) Cod. 1, 15, 1.

110. Ὁ ἐπὶ παισὶ μονάσας δύναται καὶ μετὰ τὸ μονάσαι διελεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις παισὶ φυλάττων ἑαυτῷ ἓν μέρος, ὃ καὶ τῷ μοναστηρίῳ ἁρμόσει.

Ἐὰν δ' ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τότε οἱ παῖδες αὐτοὶ λήψονται τὸ ἐξ ἀδιαθέτου τουτέστι τὸ φαλκίδιον. καὶ τὸ λοιπὸν δίδοται τῷ μοναστηρίῳ.

111. Ὁ κηδεμὼν συγχρησάμενος τοῖς τοῦ πουπίλλου χρήμασι νόμιμον τόκον ἀπαιτεῖται.

112. Ὁ ἐπίτροπος τὰ πουπίλλια πράγματα μὴ δυνηθεὶς εὐπόροις δανεῖσαι οὐκ ἀπαιτηθήσεται τόκον ὑπὲρ αὐτῶν.

113. Περεμπτορία [παρ]αγωγή ἐστιν ἡ ἀντικειμένη τῷ ἐνάγοντι καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινουμένην ἀγωγὴν ἀναιροῦσα.

114. Ἐάν τις τέλειαν πούραν δωρεὰν ποιήσηται, οὐ δύναται μετὰ χρόνον αἵρεσιν ἐπιτιθέναι τῷ λαβόντι, ὥςτ' οὖν οἱ λαβόντες ἰσχυρῶς ἕξουσιν.

115. Οἱ ἀφήλικες τέλειοι γενόμενοι καὶ βεβαιώσαντες τὰ πραχθέντα, οὐκέτι δύνανται ἀνατρέπειν.

116. Ὁ ἀπὸ δικαστοῦ δοθεὶς δίκαστος οὐκ ἔχει δίκαιον [τοῦ] διδόναι δικαστήν, εἰ μὴ ἀπὸ βασιλέως ἦν γινόμενος δικαστής.

117. Πάντα τὰ πράγματα φιλαγαθωτέρως ἤπερ ἀκριβιστέρως δεῖ κρίνεσθαι.

118. Ἰστέον ὅτι πρὸ τῆς προκατάρξεως ἔξεστι παραιτεῖσθαι τὸν δικαστὴν καὶ ἕτερον αἰτεῖν, μετὰ προκάταρξιν δὲ οὐκέτι, ἐπειδὴ οὐδὲ ἐκκαλεῖσθαι δυνατόν.

119. Εἰσί τινα πράγματα, ἐφ' ὧν οὐκ ἀνάγκη ἄρχοντας διαγινώσκειν. ἐπὶ τούτων οὖν ἐχέτωσαν ἄδειαν οἱ ἄρχοντες διδόναι χαμαιδικαστήν. (10)

110. Qui liberos habens monasticham uitam suscipit potest etiam postquam eam susceperit bona sua inter liberos distribuere, unam sibi partem reseruans, quæ etiam monasterio debetur.

Sin autem intestatus decesserit, tunc liberi heredes fiunt ab intestato et legitimam portionem recipiunt et quod superest monasterio datur. (1)

111. Tutor, qui pupilli pecuniis utitur, legitimas usuras præstare debet. (2)

112. Tutor, qui pupilli bona idoneis personis credere nequiuerit, usuras propterea soluere non cogitur. (3)

113. Peremptoria exceptio est quæ actori opponitur et actionem ab eo motam tollit. (4)

114. Si quis puram perfectamque donationem fecerit, non potest post tempus condicionem adicere accipienti, ut qui acceperint securi fiant. (5)

115. Minores, qui XXV annum compleuerint et quæ gesta sint rata habuerint, reuocare ea nequeunt. (6)

116. Iudex a iudice datus ius non habet iudicis dandi, nisi a principe iudex datus sit. (7)

117. Omnes res benignius quam suptilius iudicari debent. (8)

118. Admonendi sumus ante litem contestatam iudicem excipi posse alterumque peti; post litem contestatam non amplius, quia neque prouocare licet. (9)

119. Sunt quædam causæ, de quibus non est necesse magistratus cognoscere: in his igitur habeant facultatem iudicem pedaneum dandi. (11)

(1) Nouella Breuiarii Theodori 123 § 76.
(2) Cod. 5, 56, 1.
(3) Cod. 5, 56, 3.
(4) Inst. (Pseudotheoph) 4, 13, 9 cf. Cod. 8, 35, 8.
(5) Cod. 8, 54 (55) 4.
(6) Cod. 2, 45 (46), 2.
(7) Cod. 3, 1, 5.
(8) Ibid. fr. 8.
(9) Fr. 16 ibid.
(10) Cod. laur. σχῆμα δ̄ καστοῦ.
(11) Cf. Cod. 3, 3, 5.

120. Ἐάν τις ἐν τῷ βιβλίῳ πλεῖον οὗ χρεωστεῖται ἐγγράψῃ, τριπλάσιον δίδωσ. τῷ ἀντιδίκῳ, ὅσον ἕνεκα τῆς ὑπερπραξίας σπορτούλων δέδωκε τῷ ἐκβιβαστῇ.

121. Ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τοῦ πάσχα ἀργείτωσαν αἱ ἐγκληματικαὶ ζητήσεις.

122. Ἐν ταῖς πασχαλίαις ἡμέραις, εἴτε δημοσία εἴτε ἰδιωτικὴ εἴσπραξις εἴη, ἡσυχαζέτω. ἐμαγκιπατίων δὲ ἡ ἐλευθερία γινέσθω, πραττομένων ὑπομνημάτων.

123. Οἱ λησταὶ καὶ μάλιστα οἱ ἴσαυροὶ συσχεθέντες, εἴτε ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ εἴτε ἐν ταῖς πασχαλίαις ἡμέραις, τιμωρείσθωσαν ὅπως ἂν οἱ λοιποὶ σῶοι διαμένοιεν.

124. Μεταξὺ στρατιώτου καὶ ἰδιώτου ἄκτορος ὁ στρατηγὸς ἀκροᾶται, ὁπότε ὁ στρατιώτης καὶ ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων παρὰ τῷ ἰδίῳ δικαστῇ ἐξετάζεται.

125. Πᾶς ἐχέτω ἄδειαν εἴτε στρατιώτην εἴτε ἰδιώτην ἐμφωλεύοντα ἀγροὺς καὶ ἐπιβουλὴν μελετῶντα ἀναιρεῖν. κάλλιον γὰρ ὑπαντᾶν αὐτῷ ἢ τελευταῖον ἐκδίκησιν ποιεῖσθαι.

126. Ἐὰν ἡ μήτηρ σου ἀμέτρους δωρεὰς εἰς τὸν ἀδελφόν σου ἐποίησεν, ὥστε τὸ γ μέρος μὴ καταλείπειν σοι, τὸ ἀμέτρως γινόμενον ἀνακληθήσεται.

127. Ἐὰν ἡ μήτηρ σου ἢ ὁ ἀνήρ σου, ἀπούσης ἢ ἀγνοούσης [σοῦ], ἀγρὸν ἐπώλησε, δύνασαι τοῦτο ἐκδικεῖν μὴ παρέχουσα τὴν τιμήν. εἰ δὲ μετὰ ταῦτα ἢ συνήνεσες, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ τὴν δεσποτείαν ἀπώλεσες, κινήσεις περὶ τοῦ τιμήματος κατὰ τοῦ πεπρακότος τὸ νεγοτιόρουμ γεστόρουμ.

128. Ἡ παρολκὴ τῆς δίκης οὐ συμβάλλεται εἰς μακροῦ χρόνου παραδρομήν.

120. Si quis in libello maiorem summam, quam quæ debeatur, inserat, in triplum aduersario restituat, quod is propter sportularum taxationem exactori dederit. (1)

121. Quadraginta diebus, qui paschale tempus anticipant, criminalium quæstionum cesset cognitio. (2)

122. Paschalibus diebus actus tam publici quam priuati conquiescant. emancipatio autem siue manumissio locum habeat, actis confectis. (3)

123. Latrones et maxime Isauri deprehensi siue tempore quadragesimæ, siue paschalibus diebus, puniantur, ut ceteri incolumes permaneant. (4)

124. Inter uirum militarem et priuatum actorem dux militaris cognoscit, cum etiam in criminibus a proprio iudice in militem inquiratur. (5)

125. Cuique liceat siue militem siue priuatum in agris latentem et insidias meditantem occidere. satius est enim ei occurrere, quam sero post exitum uindicare. (6)

126. Si mater tua immensas donationes in fratrem tuum contulit, ut III^a pars tibi non relinqueretur, quod siue modo factum est reuocabitur. (7)

127. Si mater tua aut uir tuus, [te] absente uel ignorante, fundum tuum uendidit, potes hunc uindicare, nec pretium restituere teneris. si uero postea aut ratum habuisti aut alio modo dominium amisisti, ad pretium consequendum negotiorum gestorum actione aduersus uenditorem experieris. (8)

128. Litis mora longi temporis præscriptionem non operatur. (9)

---

(1) Cod. 3, 10, 2.
(2) Cod. 3, 12, 5 (6).
(3) Ibid. const. 7, (8).
(4) Ibid. const. 9 (11).
(5) Cod. 3, 13, 6.
(6) Cod. 3, 27, 1 pr.
(7) Cod. 3, 29, 1.
(8) Cod. 3, 32, 3.
(9) Cod. 3, 32, 26.

129. Ἐὰν παρὰ τὸ παλαιὸν σχῆμα οἶκον ὕψωσεν ὁ γείτων, ὥστε τοῖς φωσί σου ἐμποδίζειν καὶ ἔχεις δίκαιον τοῦ κωλύειν, τοῦτο ποιήσεις, τοῦ δικαστοῦ μὴ ἀγνοοῦντος δουλείαν τῷ μακρῷ χρόνῳ μόνῳ [περιποιεῖσθαι], εἰ μὴ βίᾳ ἢ λάθρα ἢ πραεκαρίῳ ὁ ἐναγόμενος νέμεται.

130. Ἐάν τις εἰς τὴν ὕλην σου ἐμβάλῃ πῦρ ἢ ἐκκόψῃ αὐτὴν κατὰ ἀδικίαν, κρατεῖται τῷ ἀκουιλίῳ.

131. Ὁ φονεύσας δοῦλον οὐ μόνον τῷ ἀκουιλίῳ κατέχεται, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐγκληματικῷ.

132. Τὸ φαμιλίαε ἐρκισκούνδαε καὶ τὸ κομμοῦνι διβιδοῦνδο τότε κινεῖται, ὅτε τὰ σωματικὰ πράγματα κοινά εἰσιν.

133. Εἰ τὰ συμβόλαιά σου ὑφείλετό τις ἀντίδικος, δύνασαι καὶ ἐγκληματικῶς κατηγορεῖν καὶ τὸν ἀδ ἐξιβένδουμ συνήθει τρόπῳ κινῆσαι.

134. Ἡ τοῦ ὅρκου καταφρονηθεῖσα εὐσέβεια ἱκανὸν τὸν Θεὸν ἔχει τίμωρον· εἰ γὰρ ἐπιορκῇ τις, τὸν Θεὸν τιμωρὸν ἔχει· οὐ μὴν τιμωρεῖται, ἀλλ' οὐδὲ ἐγκληματικῶς τῷ τῆς μεγαλότητος ὑποπίπτει, εἰ καὶ ἀπὸ θερμότητος κατὰ τοῦ βασιλέως ὀμόσας ἐπιορκήσῃ.

135. Εἴτε δανειακὰ συμβόλαια, εἴτε ἀμεριμνία ὑπὲρ νομ. ν̅ δοθείη, δεχέσθω γ̅ μαρτύρων ὑπογραφὰς ἀξιοπίστων, οὐκ ἀνάγεται δὲ εἰς τὰ πρὸ αὐτῆς ἡ διάταξις.

136. Ὁ ἀγνοίᾳ φάκτου καταβαλὼν καὶ δεικνύων τοῦτο, ῥεπετιτεύει αὐτό.

137. Καὶ φιδεικόμμισσον ἢ ληγάτον κατὰ πλάνην δοθὲν ῥεπετιτεύεται.

138. Ὁ κλέπτης λαβών τι ἐπὶ τῷ φανερῶσαι τὰ ἀπολόμενα ὑπόκειται τῇ ἀναλήψει.

129. Si contra ueterem formam ædes suas extulit uicimus, ita ut luminibus tuis officeretur et ius prohibendi habes: id facere poteris, cum iudex scire debeat seruitutem etiam sola longi temporis præscriptione [adquiri], modo si is qui pulsatur nec ui nec clam nec precario possideat. (1)

130. Si quis in siluam tuam ignem iecerit, eamue exciderit per iniuriam, actione legis aquiliæ tenetur. (2)

131. Qui seruum occiderit, non solum lege Aquilia tenetur, set etiam criminis postulatur. (3)

132. Familiæ erciscundæ et communi diuidundo iudicium ita demum agitur, si corpora communia sint. (4)

133. Si instrumenta tua aduersarius subripuit, potes uel criminis reum postulare uel ad exhibendum solito more agere. (5)

134. Iurisiurandi contempta religio satis Deum ultorem habet. nam si quis periurauerit, Deum ultorem habet, poena autem non plectitur, neque maiestatis crimini fit obnoxius, quamuis quodam calore per principis uenerationem periurauerit. (6)

135. Si debiti instrumentum aut securitas supra L libras auri detur, accipiat subscriptiones trium testium idoneorum: non refertur tamen ad ante acta constitutio. (7)

136. Qui facti ignorantia soluit, idque probat, repetere potest. (8)

137. Et fideicommissum uel legatum per errorem solutum repetitur. (9)

138. Fur qui aliquid accipit, ut quæ interempta sunt exhibeat, restitutioni tenetur. (10)

---

(1) Cod. 3, 34, 1.
(2) Cod. 3, 35, 1.
(3) Cod. 3, 35, 3.
(4) Cod. 3, 38, 9.
(5) Cod. 3, 42, 5.
(6) Cod. 4, 1, 2.
(7) Cod. 4, 2, 17.
(8) Cod. 4, 5, 6.
(9) Cod. 4, 5, 7.
(10) Cod. 4, 7, 6.

139. Ἐὰν τὰ ἐνέχυρα πωλήσῃ ὁ δανειστὴς καὶ τὸ ἱκανὸν μὴ ὑπομείνῃ, ἔχει οὐδὲν ἧττον καὶ τὴν περσοναλίαν εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ χρέους αὐτοῦ.

140. Ἐλεύθερος δανεισάμενος καὶ μὴ εὐπορῶν ἀποδοῦναι, οὐκ ἀναγκασθήσεται δουλεῦσαι τῷ δανειστῇ αὐτοῦ ἕνεκα τοῦ χρέους.

141. Οὐδέποτε γυνὴ ὑπὲρ τῶν τοῦ ἀνδρὸς σ-ναλλαγμάτων κατέχεται. εἰ δὲ καὶ ἔνοχος ἐγένετο, βοηθεῖται τῇ τοῦ δόγματος παραγραφῇ.

142. Ἡ οὐσία τῆς γυναικὸς οὐχ ὑπόκειται ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ ἀνδρός· οὐδὲ ὁ φίσκος ἔχει αὐτός.

143. Προφάσει τῶν τοῦ ἀνδρὸς λειτουργημάτων οὐ κατέχεται τὰ ἐξώπροικα τῆς γυναικὸς πράγματα, τὰ δὲ προικιμαῖα, ναί, διότι δεσπότης ἐστὶν αὐτῶν. οὐδὲ τὰ τῆς μητρὸς ὑπὲρ τῶν τοῦ παιδὸς λειτουργημάτων, οὐδὲ ἀνὴρ ὑπὲρ τῆς γυναικός, εἰ μὴ ἔνοχον ἐποίησεν ἑαυτόν. οὐδεὶς γὰρ ἐξ ὧν ἕτερος πράττει βλάπτεται.

144. Μήτε υἱὸς ὑπὲρ πατρὸς ἢ πατὴρ ὑπὲρ υἱοῦ αὐτεξουσίου ἢ ἀπελεύθερος ὑπὲρ τοῦ πάτρωνος ἐνεχέσθω.

145. Οὐδεὶς ἀπὸ ἰδίων συμβολαίων ἢ ἀπὸ σημειώσεως οἰκείας πιστεύεσθαι ὀφείλει, εἰ μὴ καὶ ἄλλαις προσθήκαις βοηθῆται.

146. Ὁ ρέος οὐδέποτε, ἀλλ' ὁ ἄκτωρ βαρύνεται τῇ ἀποδείξει.

147. Ὁ νεμόμενος οὐκ ἀναγκάζεται δεῖξαι πόθεν νέμεται, ἀλλ' ὁ ἄκτωρ. δείξαντος δὲ ἐκείνου, εἰ ἀντιποιεῖται τοῦ πράγματος ὁ νεμόμενος, πάλιν αὐτὸς δειξάτω.

148. Ἡ οἰκιακὴ μαρτυρία ἀπρόσδεκτός ἐστιν.

149. Μόνη ἔγγραφος μαρτυρία οὐκ ἀρκεῖ, εἰ μὴ καὶ ἑτέρωθεν ἀπόδειξις νόμιμος γένηται.

139. Si pignera creditor uendiderit et solidum non fuerit consecutus, habebit nihilominus personalem actionem ad debitum residuum persequendum. (1)

140. Liber homo qui mutuam accepit pecuniam neque restituere potest creditori seruire non compellitur ob debitum suum. (2)

141. Mulier propter contractus cum marito habitos numquam tenetur: quod si pro eo intercesserit, Senatusconsulti exceptione sese tuebitur. (3)

142. Mulieris bona propter uiri delicta non tenentur: neque fiscus ipse ea occupabit. (4)

143. Propter ciuilia mariti munera bona paraphernalia uxoris non tenentur: dos autem, utique; eius enim uir dominus est. neque bona matris propter filii munera, neque uir propter uxorem, ni semet obnoxium fecerit. nemo enim propter alterius factum damnum sentire debet. (5)

144. Nec filius propter patrem, nec pater propter filium emancipatum, neque libertus propter patronum teneatur. (6)

145. Nemo ex domesticis instrumentis seu ex priuata adnotatione credi debet, nisi aliis quoque adminiculis adiuuetur. (7)

146. Reus nunquam, set actor probatione oneratur. (8)

147. Possessor non cogitur probare unde possideat, set actor. cum autem probauerit, si quid excipere uult possessor, tum ipse probet. (9)

148. Domesticum testimonium improbatur. (10)

149. Testatio prolata sola non sufficit, nisi aliunde legitima adhibeatur probatio. (11)

(1) Cod. 4, 10, 10.
(2) Cod. 4, 10, 2.
(3) Cod. 4, 12, 1.
(4) Cod. 4, 12, 2.
(5) Cod. 4, 12, 3.
(6) Cod. 4, 13, 1, 3, 4, 5.
(7) Cod. 4, 19, 5.
(8) Cod. 4, 19, 8.
(9) Cod. 4, 19, 16.
(10) Cod. 4, 20, 3.
(11) Cod. 4, 20, 4.

150. Οὐδὲν βλάπτεται ὁ δανειστὴς ἐκ τοῦ ἀπολέσαι τὸ γραμματεῖον, εἰ ἀλλαχόθεν δείκνυται.

151. Ἐὰν ὁ δανειστὴς, προσενεχθέντος τοῦ χρέους, μὴ δέξηται αὐτὸ, οἱ καρποὶ οὓς ἂν λάβῃ μετὰ ταῦτα ἐκ τοῦ ἐνεχυριασθέντος ἀγροῦ, εἰς κεφάλαιον αὐτῷ λογισθήσονται.

152. Ἐὰν ὁ δεβίτωρ συμφωνήσῃ τῷ δανειστῇ ὥστε καταμένειν αὐτὸν εἰς τὸν ὑποτεθέντα αὐτῷ οἶκον ἀντὶ τῶν τόκων, εἶτα εἰ μὴ αὐτὸς ἔμεινεν ὁ δανειστὴς, οὐ δύναται λέγειν ὁ δεβίτωρ ὅτι τὸ νόμιμον ἔλαβεν.

153. Ἐλαίου ἢ καρπῶν ἑτέρων δανεισθέντων, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον τόκος ἀπαιτεῖται.

154. Ἐὰν λαβὼν παραθήκην τις ἄλλῳ ταύτην παρέθετο λαβὼν ἀντέγγραφον, αὐτὸς ἀνάγεται τῇ δεπόσιτι μὴ δυνάμενος παραπέμπειν αὐτὸν τῷ ἄλλῳ.

155. Ὁ προκουράτωρ δόλον καὶ πᾶσαν ῥαδυμίαν, οὐ μὴν τὰ τυχηρὰ ἀπαιτεῖται.

156. Ἐὰν γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἠγόρασε πράγματα ἄνευ περιγραφῆς, εἰ καὶ ῥεπούδιον παρηκολούθησεν, οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ πρᾶγμα τῆς γυναικός.

157. Οὐδεὶς ἄκων ἀγοράζειν ἢ πιπράσκειν δύναται.

158. Γραμματείου πρᾶσις γίνεται καὶ ἀγνοοῦντος καὶ ἄκοντος τοῦ δεβίτορος.

159. Ὁ ἀγοραστὴς τοῦ γραμματείου οὐ δεσπόζει τῶν ὑποκειμένων ἐνεχύρων, ἀλλὰ τὴν ἐνταλθεῖσαν κινεῖ οὐτιλίαν καθ' ὑπόδειγμα τοῦ δανείου.

160. Μηδεὶς βαρβάροις οἱοιςδήποτε ἢ ἐν Κω-

150. Nullum sentit damnum creditor, qui instrumentum amiserit, si aliter probare potest. (1)

151. Si creditor oblatum debitum sibi non acceperit, fructus quos exinde ex pignerato fundo perceperit, in sortem ei computabuntur. (2)

152. Si debitor cum creditore pactus fuerit, ut is pro usuris in ædibus ei obligatis habitare posset, postea, quia nisi ipse permansisset creditor, plus domus redegisset, ideo nequit debitor dicere creditorem immodicas usuras accepisse. (3)

153. Oleo aliisue fructibus mutuo datis, etiam supra statutum modum usuræ peti possunt. (4)

154. Si quis cum ab alio depositum acceperit, id apud alium, accepto instrumento, deposuerit, depositi actione tenebitur nec poterit creditorem ad alium remittere. (5)

155. A procuratore dolus et omnis culpa, non autem improuisus casus, præstari debet. (6)

156. Si uxor a uiro res emerit sine quadam fraude, res mulieri minime auferenda est, quamuis diuortium secutum fuerit. (7)

157. Nemo potest inuitus comparare uel distrahere. (8)

158. Nominis uenditio fit etiam ignorante uel inuito debitore. (9)

159. Emptor nominis rerum obligatarum dominus non fit, set mandatam sibi actionem exemplo mutui intendere potest. (10)

160. Nemo barbaris quibuscumque uel

(1) Cod. 4, 21, 1.
(2) Cod. 4, 32, 12 (11), cf. § 177.
(3) Cod. 4, 32, 14.
(4) Cod. 4, 32, 23.
(5) Cod. 4, 34, 7.
(6) Cod. 4, 35, 13.
(7) Cod. 4, 38, 6.
(8) Cod. 4, 38, 11. Emendarem 'ἀναγκάζεται' = " cogitur ".
(9) Cod. 4, 39, 3.
(10) Cod. 4, 39, 8.

νσταντινουπόλει πρεσβείας χάριν ἐρχομένοις ἢ ἐν ἄλλῃ πόλει οὖσιν ὅπλα οἱαδήποτε πιπρασκέτω ἢ σίδηρα ἀτύπωτα, τοῦ παραβαίνοντος δημευομένου, ἀλλὰ καὶ κεφαλικῶς τιμωρουμένου, ὅτι ἰσχυροὺς τοὺς βαρβάρους ποιεῖ.

161. Δύναται γονεὺς διὰ τὴν ἄγαν αὐτοῦ πενίαν πιπράσκειν τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα ἀρτιγέννητον οὖσαν, ἄδειαν ἔχοντος καὶ τοῦ πωλήσαντος καὶ τοῦ πραθέντος τὸ τίμημα προσφέρειν ἢ ἕτερον διδόναι, δηλαδὴ εἰς ἀνάληψιν τοῦ πραθέντος.

162. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα διπλοῦν προσφέρει τὸ τίμημα ὁ πράτης, ὅμως τὴν κατὰ νόμον γενομένην πρᾶσιν, ἄκοντος τοῦ ἀγοραστοῦ, οὐκ ἀνατρέπει.

163. Ὁ πράτης μὴ λαβὼν τὸ τίμημα, οὐ τὴν ἰν ῥὲμ, ἀλλὰ τὴν ἐξ βένδιτο κινεῖν δύναται.

164. Ἡ ἐναλλαγὴ καλῇ πίστει γινομένη πράσεως καὶ ἀγορασίας δύ[ναμιν] ἔχει.

165. Ἐὰν ὁ ἐμφυτευτὴς βούλεται καταβαλεῖν τὸν κανόνα, ὁ δεσπότης δὲ μὴ δέχεται, ὥστε καὶ περαιοῦσθαι τὴν τριετίαν, τότε σφραγιζέτω αὐτὸν καὶ ἐπιμαρτυρείσθω ἐν κωσταντινουπόλει τὸν πρόσφορον ἄρχοντα, ἐν [δὲ] ταῖς ἐπαρχίαις [ἢ τὸν ἄρχοντα] ἢ τὸν ἐπίσκοπον. καὶ λοιπὸν οὐδὲ[ν] μετὰ ταῦτα ἀπαιτηθήσεται, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπιμαρτύρηται ὁ δεσπότης καὶ εἰ τοὐναντίον περιστῇ τὸ πρᾶγμα καὶ γένηται κατὰ ἀνωτέρω ἔφαμεν.

β̅ι̅ε̅ τοῦ κώδ[ικος] τι α̅.

166. Οὐ κωλύεται ἡ ἑτέρῳ μνηστευθεῖσα ῥεπούδιον παραπέμψασα ἑτέρῳ γαμεῖσθαι.

167. Ὁ ἀρραβὼν ὁ δοθεὶς μνηστήρων ἕνεκα, εἰ τελευτήσῃ ὁ εἷς τῶν μνηστήρων ἀναδίδοται,

Constantinopolin legationis specie uenientibus, uel in aliis ciuitatibus degentibus arma cuiuslibet generis uendat aut ferrum infectum: nam eius, qui contra fecerit, bona uenient et ipse capite ferietur, cum barbaros reddiderit ualidiores. (1)

161. Potest genitor propter nimiam egestatem suam filium filiamue sanguinolentos uendere, et tam uenditor quam uenditus licentiam habebunt pretium offerre aliudue mancipium præstare, ad uenditum nimirum recipiendum. (2)

162. Quamuis duplum offerat pretium uenditor, tamen iure factam uenditionem, inuito emptore, rescindere non potest. (4)

163. Emptor qui pretium non ceperit, non actione in rem, set ex uendito experiri debet. (3)

164. Permutatio bona fide secuta emptionis uenditionisque uicem optinet. (5)

165. Si emphyteuta canonem soluere uelit, dominus autem non accipiat et sic transeat triennium, tunc obsignet id et testationem faciat apud competentem magistratum Constantinopoli, in prouinciis autem [aut apud præsidem] aut apud episcopum et de cetero non amplius de eo conueniatur, nisi ipse dominus testationem faciat, et rem in contrarium deducat, et fiat sicut superius proposuimus. (6)

Liber V Codicis. Titulus 1.

166. Non prohibetur alii desponsata, repudio misso, alii nubere. (7)

167. Arra sponsaliorum nomine data, si interea alteruter sponsorum decesserit, re-

(1) Cod. 4, 41, 2.
(2) Cod. 4, 43, 2.
(3) Cod. 4, 44, 6.
(4) Cod. 4, 49, 1.
(5) Cod. 4, 64, 2.
(6) Cod. 4, 66, 4, 1, 4, 32.
(7) Cod. 5, 1, 1.

εἰ μὴ ἄρα ὁ τελευτήσας παραίτιος γίνεται τοῦ γάμου.

[168]. Ἐὰν ὁ μνηστὴρ ἐδωρήσατο πράγματα τῇ μνηστῇ, τότε δεσποίνην αὐτὴν βουλόμενος γενέσθαι, ὅτε ὁ γάμος γένηται, ἀνίσχυρος ἡ τοιαύτη ἐστὶ δωρεά.

[169]. Ὁ τέλειος ὢν καὶ δωρησάμενος τῇ μνήστῇ, οὐκέτι αὐτὰ ἐκποιεῖν δύναται.

[170]. Ὁ πένθερος τῇ μνηστῇ τοῦ υἱοῦ δωρησάμενος, οὐδὲ ἀπὸ ἀντιγραφῆς βασιλέως ἀντιλήψεται τὰ δοθέντα παρ' αὐτοῦ.

περὶ τό[κων] τι. λβ̄ [βι δ̄ τοῦ κώδ(ικος)]. (5)

[171]. Ὁ ἀγοραστὴς παραλαβὼν τὸ πρᾶγμα χρεωστεῖ τόκους τοῦ τιμήματος, μέχρις οὗ προσαγαγὼν τὸ χρεός καὶ σφραγῖδας ἀποθῆται.

[172]. Τόκος ἀνεπερώτητος οὐκ ἀπαιτεῖται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καταβληθεὶς ἀπὸ ψιλοῦ πάκτου ῥεπετιτίονα οὐκ ἐπιδέχεται, οὐδὲ τῷ κεφαλαίῳ λογίζεται.

[173]. Ἀπὸ ψιλοῦ πάκτου τόκος ἀπαιτεῖται διὰ τῆς τῶν ἐνεχύρων κατασχέσεως, εἰ μὴ καὶ αὐτὰ ὑπόκειται τὰ ἐνέχυρα· ὥστε οὖν εἰ τελευταῖον μείζονα τόκον ἐπερωτήσῃ, οἷον ἡμιεκατοστὴν, ἤγουν ς̄ ν.ο, ἐν ᾧ μὴ τὰ ἐνέχυρα ὑπετέθη, εἰς τὸ ὑπέρπλεον οὐ κατασχεθήσεται, (8) ἐπειδὴ μὴ ταῦτα συμπεφώνηται.

[174]. Ὁ χρεωστὴς προσφέρων τὸ χρέος ἐπὶ μέρους, ἐὰν μὴ δέξηται αὐτὸ ὁ δανειστὴς καὶ σφραγίσας ἀπόθηται αὐτὸ, ἵστησι τὸν τόκον. εἰ δὲ ἄπεστιν ὁ δανειστὴς, τὸν ἄρχοντα διδασκέτω περὶ τούτου, ὥστε μήποτε τρέχειν τοὺς τόκους.

[175]. Ὁ δανειστὴς ἀπὸ συμβολαίων δεικνύειν ὀφείλει τί χρεωστεῖται καὶ τὸν τόκον αὐτοῦ. (11) ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑκουσίως (12) καταβαλεῖν τὸν δεβίτορα τόκον, οὐ κατασχεθήσεται.

stituitur, nisi defuncta persona causam, ne nuptiæ celebrarentur, præbuit. (1)

[168]. Si sponsus sponsæ res donauit, ut tunc earum adipiscatur dominium, cum nuptiæ fuerint secutæ, inutilis est eiusmodi donatio. (2)

[169]. Si maior XXV annis sponsæ donauit, rem non amplius alienare potest. (3)

[170]. Si socer sponsæ filii sui quædam donauit, neque imperiali rescripto quæ donauerit reciperabit. (4)

De usuris [Cod. 1. 4] ti. 32.

[171]. Emptor, cui possessio rei tradita est, usuras pretii soluere debet, donec debitum præstans, sigilla auferat. (6)

[172]. Vsuræ citra stipulationem non petuntur, quamuis ex nudo pacto solutæ neque repeti possunt, neque in sortem accepto feruntur. (7)

[173]. Ex nudo pacto usuræ seruari possunt per pignerum retentionem, quamuis non sit de pigneribus conuentum: igitur si postea maiores usuras stipulatus sit [creditor], ut ecce dimidiam centesimæ, seu sex aureos [pro centenis], cum pignera non fuerint obstricta, non tenentur ad hanc adiectionem, cum id non conuenerit. (9)

[174]. Debitor pecuniam offerens debitam, si eam creditor non acceperit, et obsignatam deposuerit, usuræ ut cessent facit. sin autem abest debitor, præsidem de hoc interpellato, ne amplius currant usuræ. (10)

[175]. Creditor instrumentis probare debet quid intendit et eius usuras: nam si ultro soluerit debitor usuras, non ideo is tenebitur. (13)

(1) Cod. 5, 1, 3.
(2) Cod. 5, 3, 4.
(3) Cod. 5, 3, 8.
(4) Cod. 5, 3, 9.
(5) Videtur Anatolius titulorum inscriptiones græce uertisse. Cf. schol. τοῦ Ἀνατολίου Bas. I 727.
(6) Cod. 4, 32, 2.
(7) Cod. 4, 32, 3.
(8) —ονται cod. laur.
(9) Cod. 4, 32, 4.
(10) Cod. 4, 32, 6.
(11) —ῶν cod. laur.
(12) —ου cod. laur.
(13) Cod. 4, 32, 7.

176. Ἐπὶ τῶν δανεισθέντων καρπῶν καὶ ἀπὸ συμφωνίας τόκος ἀπαιτεῖται.

177. Ἐὰν ὁ δανειστὴς, προσενεχθέντος αὐτῷ τοῦ χρέους, μὴ δέξηται αὐτὸ, οἱ καρποὶ, οὓς ἂν λάβοι μετὰ ταῦτα ἐκ τοῦ ἐνεχυριασθέντος ἀγροῦ, εἰς κεφάλαιον αὐτῷ λογισθήσονται.

178. Ἐπὶ τῶν βοναφίδε συναλλαγμάτων, ὁποῖα ἐστὶ καὶ τὸ νεγοτιόρουμ γεστόρουμ καὶ ἀνεπερώτητος τόκος ἀπαιτεῖται ὀφφικίῳ τοῦ δικαστοῦ.

179. Ἐὰν ἐδανείσατό τις ὑπὸ τοιαύτην αἵρεσιν τὴν " εἰ μὴ δοίη αὐτὰ [τούτου] τοῦ χρόνου ἐντὸς, τὸ τετραπλάσιον δώσει," οὐκ ἔρρωται ὑπὲρ τὸ νόμιμον τίποτε.

180. Εἰ συμφωνηθῇ, ὥστε τοὺς καρποὺς τοῦ ἐνεχύρου ἀντὶ τόκων λαμβάνειν, εἰ καὶ ὑπὲρ τὸ νόμιμόν εἰσιν, ἀλλ' οὖν δι' ἀδηλίαν ἔρρωται.

181. Ἐὰν ἐδάνεισας ὑπὲρ τοῦ ἐν Ῥώμῃ σοὶ ἀποδοθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν κίνδυνον εἰς σεαυτὸν οὐκ ἀναδείξω, οὐ δύνασαι παρὰ τὸν νόμιμον τόκον ἀπαιτῆσαι.

182. Ἐὰν παραθήκην λαβών τις συγχρήσηται αὐτῇ καὶ τόκους ἀπαιτηθήσεται, ὁπότε χάριν ὀφείλει ὁμολογεῖν, εἰ μὴ καὶ τῇ φούρτι κρατηθήσεται ὡς ψηλαφῶν.

183. Ἐὰν λαβὼν παραθήκην τις ἄλλῳ ταύτην παρέθητο λαβὼν ἀντέγγραφον, αὐτὸς ἐνάγεται τῇ δεπόσιτι μὴ δυνάμενος παραπέμπειν αὐτὴν τῷ ἄλλῳ.

184. Οἱ ἀναισχύντως τοκίζοντες καὶ τόκου τόκον ἀπαιτοῦντες ἀτιμοῦνται.

185. Οἱ δεσποτικοὶ καὶ οἱ πατριμονιάλιοι μισθωταὶ περὰ τῶν ρατιοναλίων δικαζέσθωσαν· οἱ γὰρ δοῦκες καὶ οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ ἄρχοντες ἀποσχέσθωσαν αὐτῶν.

176. Fructibus mutuo datis, etiam ex nudo pacto usuræ peti possunt. (1)

177. Si creditor, oblata sibi pecunia, eam non acceperit, fructus, quos postea ex obligato sibi prædio ceperit, ad sortem exonerandam computabuntur. (2)

178. In bonæ fidei contractibus, quale est etiam negotiorum gestorum, usuræ et citra stipulationem officio iudicis præstantur. (3)

179. Si mutuo quis sumpsit sub eiusmodi condicione: " nisi det intra diem certum, quadruplum dabit, „ non ultra legitimas usuras contractus procedit. (4)

180. Si conuenit, ut fructus creditor in usurarum uicem consequeretur, quamuis legitimas excedant usuras, tamen propter incertum euentum recte percipiuntur. (5)

181. Si pecuniam mutuo dedisses ea lege, ut ibi Romæ restitueretur, neque periculum ad te pertinuerit, nequis ultra legitimum modum usuras petere. (6)

182. Qui, deposito accepto, eo utatur, usuras præstabit, cum sibi debeat gratulari, si tanquam contrectator furti actione obnoxius non fiat. (7)

183. Si quis, cum ab alio depositum acceperit, id apud alium, instrumento accepto, deposuerit, actione depositi tenebitur nec poteri creditorem ad alium remittere. (8)

184. Qui improbe usuras exigunt uel usurarum usuras infamia multantur. (9)

185. Dominici et patrimoniales coloni rationales iudicentur: duces enim et præpositi et prouinciarum rectores uere ab his abstinere debent. (10)

---

(1) Cod. 4, 32, 11 (12).
(2) Cf. Ps. IIª § 151. Cod. 4, 32, 12 (11).
(3) Cod. 4, 32, 13.
(4) Cod. 4, 32, 15.
(5) Cod. 4, 32, 17.
(6) Cod. 4, 33, 3 (2).
(7) Cod. 4, 34, 3.
(8) Cod. 4, 34, 7 cf. Ps. IIª § 154.
(9) Cod. 2, 11, 20. Isdem uerbis utitur uersio, quæ in schol. ad *Syn. minorem* p. 232 continetur.
(10) Cod. 3, 27, 7.

186. Cfr. § 117.

187. Νικᾷ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου ὁ τοῦ δικαίου λογισμός.

188. Οἱ δικασταὶ προκειμένων τῶν ἁγίων γραφῶν μέχρι τέλους τῆς δίκης σκοπείτωσαν τὰς ὑποθέσεις δεδιότες τὴν τοῦ Θεοῦ παρουσίαν. ὁμοίως καὶ οἱ συνήγοροι ὀμνύτωσαν μετὰ τὸ διήγημα ὅτι καλῷ πράγματι συνηγοροῦσιν.

189. Ἐὰν μεταξὺ τοῦ φίσκου καὶ ἰδιώτου κινῆται δίκη, ἀμφότερα τὰ μέρη δύναται αἰτεῖν διὰ τῶν οἰκείων δεφενσόρων διλατζίονα.

190. Ἡ τοῦ στρατιώτου διαθήκη, ὁπωσδήποτε γενομένη ἢ κεντουρίονος ἢ τριβούνου οὐχ ὑπόκειται τῇ δὲ ἰνοφφικιόσο.

191. Ἡ μήτηρ μὴ αἰτήσασα ἐπίτροπον, ἀλλὰ ῥαθυμήσασα τοῦ παιδὸς, στερεῖται τοῦ κλήρου αὐτοῦ. ὡς εἴγε ἐσπούδασε διὰ προκουράτορα αἰτῆσαι, ὁ δ' ἀνῃρέθη ὑπὸ λῃστῶν, οὐκ ἔδοξε ῥαθυμῆσαι. καὶ διὰ τοῦτο δύναται κληρονομεῖν τὸν παῖδα.

[Σχόλιον] ζήτ. καὶ βι. τοῦ κώδ. $\overline{ϛ}$ τι. $\overline{νϛ}$, διατ. ϛ λέγουσαν. "ἡ μήτηρ ἐκπιπτέτω τοῦ κλήρου τοῦ ἀνήβου παιδὸς, ἐὰν ὅλως δευτέρως ἔγημε μηδὲ ἐπίτροπον αἰτήσασα, μηδὲ τοὺς λογισμοὺς αὐτῷ δεδωκυῖα." ζήτ. καὶ βι τῶν βασ. $\overline{λζ}$. τι. $\overline{ϛ}$ κεφ. $\overline{λ}$. "ἡ μήτηρ ἐπίτροπον ὀφείλει αἰτῆσαι τοῖς παισί· ἐὰν δ' εἰς οὐδὲν ἐρραθύμησε, συνέβη δὲ κατά τινα τύχην τὴν αἴτησιν ἐμποδισθῆσαι, ὡς ἔνθα ὑπὸ λῃστῶν ἀνῃρέθη ὁ παρὰ τῆς μητρὸς πεμφθεὶς ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ἐπιτρόπου, δύναται τελευτῶντα τὸν ἄνηβον κληρονομεῖν." ζήτ. καὶ ἰνστιτουτίονα $\overline{γ}$ τι. $\overline{γ}$ [περὶ] τερτυλλιανείου [δόγματος] θέμα [ ]. ζήτ. δὲ καὶ βι. τοῦ κώδ. $\overline{ϛ}$. τι $\overline{νϛ}$. διατ. $\overline{γ}$. ἔνθα φησίν· "ἡ μήτηρ τοῦ παιδὸς ἐφήβου τελευτήσαντος, κἂν μὴ ᾔτησεν αὐτῷ ἐπίτροπον ἀνήβῳ ὄντι, ἀλλ' οὖν κληρονομεῖ αὐτὸν καὶ οὐκ ἐκβάλλεται."

186. = § 117.

187. Vincit ius strictum æquitatis ratio. (1)

188. Iudices, prolatis sacrosanctis scripturis usque ad litis finem, causas cognoscant dei præsentiam timentes. item patroni causarum iurent post narrationem propositam [et contradictionem obiectam] sese bonæ liti patrocinari. (2)

189. Si inter fiscum priuatumque lis mota sit, utraque pars per defensores suos dilationem petere potest. (3)

190. Militis testamentum quomodocumque factum uel centurionis uel tribuni querellæ inofficiosi non est obnoxium. (4)

191. Mater quæ tutorem non petierit filiumque neglexerit, eius hereditate priuatur: si tamen per procuratorem petere festinauit, is uero a latronibus captus est, non uidetur neglegens fuisse et ideo filio succedere poterit. (5)

[Schol.] quære et lib. cod. VI, ti. 56. const. 6, dicentem: "mater hereditatem filii impuberis amittat, si secundas inierit nuptias, cum nec tutorem ei petierit, neque rationes dederit." quær. et lib. XXXVII basilicorum, ti. 6. cap. 8, ubi est: 'mater tutorem filiis petere debet: sin autem non neglegentia set fortuitu impedita est, ueluti si qui a matre missus fuerat ad tutorem petendum a latronibus occisus est, potest impuberi filio morienti succedere' quær. Inst. III, ti. 3 [de] tertulliano [S. C.], cap. [ ]: quære et lib. Cod. VI ti. 56, const. 3, ubi ait: 'mater, si filius pubes decedat, licet ei impuberi tutorem non petierit, ei succedit neque ab hereditate repellitur.'

(1) An. Cod. 3, 1, 8?
(2) Cod. 3, 1, 14 § 1-4.
(3) Cod. 3, 11, 6.
(4) Cod. 3, 28, 9.
(5) Cod. 5, 31, 8.

PARS III.

Παρεκβολαὶ ἐκ τοῦ κώδικος.

[1]. Ἐτελεύτησέ τις ἐπὶ παιδί. οὐκ ἔρθη διαθήκην ἐκθέσθαι· ὁ παῖς ἀναντιρρήτως κληρονόμος τῆς πατρῴας περιουσίας αὐτοῦ [ἔσται].

[2]. Εἰ καὶ ῥυπαρόν ἐστι τὸ λαμβάνειν προξενητικά, ὅμως ἀπαιτοῦνται μεμηρημένα. ἐπὶ δὲ γάμων, εἰ μὴ συμφωνηθῇ, οὐκ ἀπαιτοῦνται.

[3]. Ἐξέστω παντὶ τοὺς αἰτοῦντας ὑγιέντας ὄντας καὶ νεάζοντας ἐρευνᾶν καὶ προάγειν τῷ δημοσίῳ καὶ δεικνύειν τοιούτους ὄντας, ὥστε εἰς δουλείαν θεμιτὸν ἐκδίδοσθαι καὶ μὴ ἀργοὺς εἶναι.

[4]. Ἐπὶ τῶν καλῇ πίστει ἀγωγῶν ὀφφικίῳ τοῦ δικάζοντος ὁ τόκος ὁρίζεται· ὡς ὅτε πωλήσῃ τις πρᾶγμα καὶ τὸ τίμημα οὐκ ἀπολάβῃ. τότε γὰρ ἐξ ὑπερθέσεως τοῦ ἀγοραστοῦ ὁρίζει ὁ δικαστής, ἵνα πρὸς τῷ τιμήματι ἀπολάβῃ καὶ τοὺς τόκους ὁ πράτης.

[5]. Ἀντὶ τόκων οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐπερώτησιν καρπῶν ὑπὲρ τὸν νόμιμον τόκον. τέλος δὲ τόκος ἀνεπερώτητος οὐκ ἀπαιτεῖται, οὐδὲ τόκος τόκου.

[6]. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ δημευθῇ, οὐ συναπάγονται τῇ δημεύσει τὰ πράγματα τῆς γυναικός.

[7]. Ἐὰν οἱ καταβαλλόμενοι τόκοι συμψηφιζόμενοι περιστήσουσι διπλοῦν τὸ κεφάλαιον, παύεται τὸ χρέος.

[8]. Ἐὰν γυνὴ ἄπαις [ἄνευ] τεσταμέντουμ συμβῇ τελευτῆσαι, τὸ πλέον μέρος τῆς αὐτῆς προικὸς ἁρμόζει τοῖς γονεῦσιν.

[9]. Ἐπὶ τῶν καλῇ πίστει καὶ ἄλλων ἀγωγῶν δύναται ὁ δικαστὴς ἐν ἀπορίᾳ τῶν ἀποδείξεων ὅρκον ἐπιφέρειν.

EXERPTA EX CODICE.

[1]. Mortuus est quidam filium relinquens, nullo facto testamento, filius procul dubio paternæ eius substantiæ heres [fiet]. (1)

[2]. Licet turpe sit proxenetica accipere, tamen petuntur cum modo: in nuptiis autem, nisi conuenerit, non petuntur. (2)

[3]. Cuique liceat mendicantes sanos et iuuenes requirere et in publicum adducere et ostendere eos tales esse, qui in licitam seruitutem dari possint, neque inertes esse debeant. (3)

[4]. In bonæ fidei iudiciis officio iudicis definiuntur usuræ: ut si quis rem uendiderit et pretium non receperit; tunc enim ex emptoris mora iubet iudex, ut præter pretium etiam usuras uenditor soluat. (4)

[5]. Vsurarum uice non licet ultra legitimas usuras stipulari: neque citra stipulationem usuræ peti possunt, neque usurarum usuræ. (5)

[6]. Si uiri bona publicentur, non etiam uxoris res simul publicantur. (6)

[7]. Si usuræ solutæ computationem exhibent duplæ sortis, debitum cessat. (7)

[8]. Si mulier sine filiis intestata decesserit, maxima pars eius dotis ad parentes spectat.

[9]. In bonæ fidei actionibus sicuti in ceteris potest iudex, si probationes deficiant, iusiurandum deferre. (8)

(1) Cod. 6, 55, 4 ib. 30, 13.
(2) Dig. 50, 14, 3 Cod. 5, 1, ult.
(3) Cod. 11, 26, 1.
(4) Cod. 4, 32, 12 (11)?
(5) Cod. 4, 32, 16, 28.
(6) Cod. 4, 12, 2.
(7) Cod. 4, 32, 10.
(8) Cod. 4, 1, 3.

10. Εἰ κατὰ βασιλέα κατά τινα θερμότητα ὤμοσέ τις, συγχωρεῖται.

11. Ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ ἀδιαθέτου τελευτήσαντος οἱ ἀνιόντες εἰσέρχονται καὶ οἱ ἐκ τούτων.

12. Τὸ κληρονομιαῖον χρέος κατ' ἀναλογίας τῶν κληρονομιαίων μερῶν οἱ κληρονόμοι καταβάλλουσιν.

13. Ἡ τριακονταετία ἀποκλείει τὴν περὶ χρέους ἀγωγὴν, ἐὰν ἐπὶ τοσούτου ὁ δανειστὴς μὴ κινήσῃ κατὰ τοῦ χρεωστοῦ ἢ τόκον λάβῃ.

14. Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς κεκώλυνται πραγματεύεσθαι ἢ δανείζεσθαι ἢ τοκίζειν, οἱ δὲ ταξεῶται καὶ δανείζουσι καὶ τοκίζουσι, καὶ ὁ ἄρχων ἐν τόκοις δανείζεται.

10. Si aduersus principem per quendam calorem quis periurauerit, indulgentiam consequetur. (1)

11. In rebus eius, qui intestatus decesserit, parentes eorumque liberi succedent.

12. Debitum hereditarium secundum hereditarias portiones heredes soluunt.

13. XXX annorum prescriptio actionem de debito excludit, si per hoc tempus creditor contra debitorem non egerit neque usuras acceperit.

14. Rectores prouinciarum et qui circa eos sunt prohibentur negotiari, mutuamue dare pecuniam fenusue exercere. officiales autem mutuam dant pecuniam et fenebrem exercent: et præses mutuam pecuniam fenebrem sumere potest. (2)

PRÆFATIO AD PARAPHASIN HISTORICA

EX COD. PAL. GR. 19.

Σόλων καὶ Δράκων ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐφευρεταὶ τῶν νόμων, οἵτινες [ἀπὸ] τῶν Συρακοσίων ἐστάλησαν εἰς τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν, οἷα τὸ ἔχειν τὴν ἑαυτῶν συμμαχίαν, ὡς τῆς Συρακουσίας παρὰ τῶν βαρβάρων πολιορκουμένης. οἵτινες καταλαβόντες αὐτὴν ἔμειναν ἐκεῖσε οὐκ ὀλίγους καιροὺς τῇ παρακλήσει τῶν συμπολιτῶν ἕνεκα τοῦ πεμφθῆναι παρ' αὐτῶν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν. 1. Τῆς συμμαχίας οὖν σταλείσης παρὰ τῶν Ἀθηναίων τοῖς Συρακουσίοις, ἤρεσε τοῖς εἰρημένοις δυσὶ (2) σοφοῖς ἀνδράσι πρὸς παίδευσιν τῶν υἱῶν τῶν Ἀθηναίων ἐκεῖ προσκαρ-

Solo et Draco primi legum inuentores fuerunt, qui a Syracusanis ad ciuitatem Atheniensium missi sunt ad fœdus cum iis ineundum, dum Syracusæ a barbaris oppugnarentur. Qui cum eam acceperint, non exiguum tempus ibidem morati sunt ad eorum nempe solatium, qui filios suos ad bellum misissent. 1. Auxiliis igitur ab Atheniensibus ad Syracusanos missis, placuit duobus illis sapientibus uiris ad liberorum Atheniensium institutionem ibi commorari. 2. In eorum scholam Hebræus quidam puer cum uenisset

(1) Cod. 4, 1, 2.
(2) Cod. 4, 2, 3. — 1, 53.
(3) Addidi.
(4) Add. manu 2ª.
(5) Addidi.

τερεῖν. [2]. Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ γοῦν παιδεύσει ἐλθών τις τῶν υἱῶν τῶν Ἑβραίων μετὰ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ἐγνώσθη παρὰ τῶν σοφῶν ἐκείνων ἀνδρῶν ὁ νόμος ἐκεῖνος πανὺ ἐπαινετὸς καὶ διὰ τοῦτο νόμους ποιεῖν καὶ συνθεῖναι οἱ τοιοῦτοι ἤρξαντο. καὶ δῆθεν [οἱ] Ἀθηναῖοι κατὰ νόμους ἐπολιτεύοντο, ὃ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἠκούσθη. [3]. Καὶ παρ' αὐτῶν ἄνδρες ι̅ ἐλλόγιμοι ἐπέμφθησαν ἕκαστος τὴν ἰδίαν γράψας δέλτον. τῶν τοιούτων γὰρ ἐν Ῥώμῃ μετὰ πολλὴν ἡμερῶν παραδρομὴν ὕστερον ἐπανελθόντων, ἐγράφησαν ὑπ' ἄλλων σοφῶν τῆς Ῥώμης ἀνδρῶν ἕτεροι β̅ δέλτοι, ἐφ' ᾧ καὶ δυοκαιδεκάδελτος ὠνομάσθησαν. καὶ οὕτως ἡ Ῥώμη κατὰ νόμους ἐπολιτεύετο. [4]. Αὐξηθέντων οὖν τῶν νόμων καὶ γραφέντων ὑπ' ἐκείνων καὶ ὑπὸ τῶν τηνικαῦτα βασιλέων, συνέβη διὰ τὸν πολὺν ἀριθμὸν τῶν βασιλέων καὶ νόμων σύγχυσιν γίνεσθαι δυσαχθὲν τοῖς μανθάνουσι καὶ ἄχρηστον, ἐφ' ᾧ παρ' ἑκάστου νόμους συνέθεντο. [5]. Καὶ δὴ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ὁρωμένου τὸ ἄμετρον ἐκείνων τῶν νόμων, ὡρίσθη παρ' αὐτοῦ τῷ Τριβουνιανῷ καὶ Θεοφίλῳ καὶ Δωροθέῳ ἀνδράσιν ἰλλουστρίοις καὶ ἀντικήνσορσιν, ὡς διὰ μέσου πελάγους βαδίσαντες συγγραφῆναι καὶ τεθῆναι πρότερον βιβλία ν̅ τῶν Διγεστῶν, καὶ κώδικα [ἐπ'] ὀνόματι αὐτοῦ, ἤτοι βιβλία ιβ̅, ὡς εἶναι πάντα ὁμοῦ ξβ̅, ἅτινα δύο ὕστερον ὡς ἄχρηστα ἐμείνασιν. [6]. Διὰ δὲ τὸ εἶναι τοῖς νέοις τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τοιούτων νόμων πολλῶν δυσαχθῆ πάνυ καὶ ἀνωφελῆ, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς τοῖς εἰρημένοις φρονίμοις ἀνδράσιν ἐξελεῖν ἐκ τῶν πολλῶν ἀριθμῶν τῶν νόμων καὶ συνθεῖναι εἰσαγωγὰς τῶν νόμων ἤτοι τέσσαρα βιβλία ποιεῖν τῶν ἰστιτοντιώνων, ὥστε τοὺς νέους ἐν τῇ ἀναγνώσει τούτων ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς θάλπεσθαί τε καὶ ὑπὸ καλῆς ἐλπίδος τρέφεσθαι, ὡς τὸ πρῶτον περιέχει κεφάλαιον τῆς πρώτης ἀναγνώσεως. (1)

mosaicam legem adferens, lecta est a sapientibus illis uiris lex illa magnopere laudanda et ideo cœperunt leges scribere et componere. Et deinceps Athenienses legibus usi sunt: cuius rei fama apud Romanos quoque percrebuit. [3]. Et missi sunt ab his X uiri selecti, quorum quisque tabulam suam scripsit. his autem post plurium dierum spatium Romam reuersis, ab aliis romanis uiris sapientibus duæ aliæ tabulæ scriptæ sunt: et ideo XII tabularum lex audiuit. et ita Roma legibus regi cœpit. [4]. Cum igitur leges auctæ essent, tum ab illis scriptæ, tum a regibus, qui tunc temporis fuissent, magna orta est propter grandem regum legumque numerum confusio, discentibus molesta simul et inutilis: et ideo quisque per se leges composuerat. [5]. Cumque Iustinianus imperator illarum legum nimiam multitudinem perspexisset, præcepit Tribuniano et Theophilo et Dorotheo uiris illustribus et antecessoribus, ut per medium incedentes pelagus L digestorum libros scriberent et componerent, itemque Codicem nomine eius insignitum, idest XII libros, ut essent omnino libri LXII, quorum duo postremi tanquam inutiles sunt prætermissi. [6]. Cumque esset harum legum lectio adulescentibus molesta simul et inutilis, iussit prædictos prudentes uiros ex multis legum numeris quosdam excerpere et sic introductionem iuris componere, seu Institutionum quattuor libros scribere, ut adulescentes in earum lectione ab ipso initio spe fouerentur pulcherrima, sicuti primum caput primæ lectionis ostendit.

(1) Cf. Procem. Inst. § 2-3.

ADDENDA AD PROLEGOMENA.

Ad. § 3: Vir cel. *Zachariæus a Lingenthal* certiorem me fecit, quæ sua est humanitas, plures locos ex *Anatolio* in Basilica esse translatos, ut ex nostris fragmentis liquet. i e.: Cod. 2, 3, 14 sq. — 2, 4, 16 — 2, 6, 1 — 2, 7, 8 — 4, 1, 3 — 4, 12, 2 — 6, 22, 4 — 6, 23, 8 — 6, 57, 1 — 7, 52, 2 — 9, 7, 1 — 9, 18, 7 — 11, 26, 1.

Item monuit uir clarissimus scholium 'Ανατόλιος Syn. p. 621 potius referendum esse ad Cod. 4, 32, 22, quam ad c. 4. h. t.

Ad § 4: In commentatione sua de græcis Iustiniani Codicis uersionibus (1) *Zachariæus a L.* id sibi demonstrandum susceperat *Anatolium*, qui Codicem esset interpretatus, a berutiensi antecessore fuisse diuersum. hæc tamen sententia ab altera potissimum pendet, quæ unam tantum *Codicis* summam fuisse statuit, quæ modo *Stephano* modo *Anatolio* tribueretur. hac uero sententia derelicta, illam quoque non est cur tueamur. nam, quod maximum fuerat argumentum, Nouellarum collectionem adhibitam esse, quæ post DLXXII[um] demum annum fuerit composita, in genuinam *Anatolii* summam nullomodo cadit.

Neque est cur miremur summam hanc anatolianam Iustiniani præceptis (2) non adeo hærere, quam illius æui antecessoris opus par fuerit. nam si *Isidori* fragmenta conferamus, (3) qui identidem berutiensis antecessor fuit atque ab Iustiniano inter XVII uiros Digestis conficiendis adlectus, statuendum erit non ea minus, quam anatoliana hæc nostra, a latinis uerbis recedere. maiorem quandam speciem illud præsefert, (4) Anatolium nempe sæpius uocem 'ἐνταῦθα' usurpare, cum de *Constantinopoli* sermo sit. quomodo enim potuisset berutiensis antecessor ita loqui? et quamuis loci a *Zachariæo* laudati (5) ad *Stephanum* referri debeant, extant in Basilicis pauci quidam alii, in quibus id deprehendi possit. nam ad Cod. 8, 47, 2 (6) tam Basilicorum Synopsis, quam Tipucitus habent:

ἡ υἱοθεσία τ ν αὐτεξουσίων οὐκ ἄλλως γίνεται ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐν ἐπαρχίᾳ κ. τ. λ.

Item ad Cod. 8, 53, 32 *Basilica* (47, 1, 64) legunt:

αἱ δωρεαὶ αἱ γινόμεναι ἐνταῦθα κ. τ. λ.

Nullus tamen dubito, quin hæc compilatorum manu corrupta fuerint, cum in anatolianis fragmentis, quæ nobis integra sunt servata, nil eiusmodi inuenire sit: quinimo plura inueniuntur, quæ contrarium potius innuere uideantur. et ecce Cod. 4, 41, 2.

Nemo alienigenis barbaris cuiuscumque gentis *ad hanc urbem sanctissimam* uenientibus cet.

---

(1) *Ueber die griechischen Bearbeitungen des Iustinianeischen Codex.* in ephemeride, quæ inscribitur "*Zeitschrift für Rechtsgeschichte*" X 54 sq.

(2) Const. 'Tanta [Δέδωκεν] § 21.

(3) Fragmentis, quæ collegit *Heimbachius*, illa quoque sunt addenda, quæ in *Ecloga Basilicorum lib. I-X* inueniuntur: cfr. quæ monuimus *Rendiconti Ist. Lomb. XVII* 328 sq.

(4) *Zachariæus a L.* l. l. p. 61.

(5) Cod. 1, 3, 31. c. 32 ibid. 1, 4, 28.

(6) Constitutiones Codicis l. VIII[i] a t. IIII[o] usque ad finem ex summa anatoliana in Basilica esse translatas iam monuimus. *Prolegom.* § 3.

Hæc *Anatolius* six uertit: (1)

μηδεὶς βαρβάροις οἱοισδήποτε ἢ ἐν Κωστναντινουπόλει κ. τ. λ.

Item C. 4, 66, 4. (2) In eadem Basilicorum Synopsi (3) ad Cod. 8, 10, 13 pro 'hac florentissima urbe' et 'hac regia ciuitate' legitur 'ἐν Κωνσταντινουπόλει'. (4)

Siccine quæso uir constantinopolitanus uertere potuit? statuamus igitur uecesse est Basilicorum compilatores nonnumquam ἐνταῦθα pro ἐν Κωνστ. posuisse, ut constantinopolitanis fere mos erat. (5)

Et cum ceteri antecessores, qui ad iura legesue componendas ab Iustiniano adlecti sunt. i. e. Theophilus Dorotheus Isidorus (6) libros iustinianos græce reddiderint illustrauerint explanauerint, mirum foret nullam de *Anatolii* antecessoris scriptis extare notitiam. huc adcedit non obscuriores similitudines inter *Isidori* ed *Anatolii* uersiones intercedere, quas non absurde quis ita explicuerit, si statuerit berutiensis scholæ traditionem utrumque tenuisse. (7) ceterum *Anatolium* summæ Codicis auctorem inter *Thalelæum* ed *Isidorum* antecessores nominat *Michael Attalensis* (8).

Quod ad rubricas Summæ anatolianæ, merito *Zachariæus* litteris ad me datis schol. ad Cod. 2, 5 conferendum putat. (9) ad Bas. **11**, 2, 61.

ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ τίτλου· περὶ ψήφου πεπλανημένης.

quibus quæ in *Prolegomenis* diximus omnino confirmantur. contra ualde dubium est an scholium (10) ad Cod. 2, 6 (Bas, 8, 1; 11. Heimb. I 333) huc pertineat:

ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ τίτλου· de postulandis, τουτ. περὶ αἰτουμένων δεομένων ἐγκαλούντων, εἴτουν τῶν συνηγόρων, οἳ αἰτοῦσιν ὑπὲρ τῶν συνηγορουμένων.

nam ne hoc scholium adeo prolixum et inconcinnum *Anatolio* tribuamus, qui ipse breuitate sua nitet, uel maxime cauendum est.

Ad § 5. Quod ad scholium ad Nomoc. 13, 29 a *Pitra* editum, iure nunc existimat *Zachariæus a L.*, in eo errorem contineri, neque ea, quæ in *Nomocanone* l. l. leguntur *Anatolio* tribuenda esse, collato præsertim scholio ad ῥοπᾶς p. 237. nam, ne pluribus instem, prolixiora ea sunt, quam ut *Anatolio* adscribi possint. eo autem scholiastæ errore plures antea decepti sunt, inter quos *Kruegerus* uir. cl. tam in ephemeride, quæ inscribitur *Zeitschrift für Rechtsgeschichte*, vol. VIIII, quam in sua Codicis editione ad C. 3, 43, 1.

---

(1) Nobis § 152.

(2) Nobis § 157.

(3) Bas. 58, 11, 12.

(4) Item in Const. C. 8, 10, 12 apud *Anatolium* (nobis § 46) de Constantinopoli nullus est sermo.

(5) Et ideo *Stephanus* in sua Codicis uersione hac uoce sæpius usus est, cum constantinopolitanus antecessor esset.

(6) De *Cratino* mirari non subit, quippe qui sacrarum largitionum comes fuerit, neque tantummodo studiis incubuerit. cf. Const. "*Tanta*, § 9.

(7) Facile est concedendum anatolianam uersionem a ceterorum Indicum, qui ab antecessoribus scripti sunt, natura aliquantum recedere. potuit tamen *Anatotius* fori quoque non scholæ tantummodo, necessitati consulere: necessarium enim uideri debuit, ut ex uaria facti specie, quæ in constitutionibus occurreret, *regula iuris*, siue ὁ γενικὸς κανών erueretur. et ita in Italia paullo post Theodosianum codicem promulgatum latina summa anatolianæ simillima facta est, quam ex romana schola profectam esse pluribns argumentis probauit *Fittingius*.

(8) In præfatione eiusdem πραγματείας.

(9) Sch. Ἀνατολίου Bas. I 727.

(10) Hoc uero scholium *Anatolii* nomine non insignitur.

INDEX FONTIVM.

Nouellæ.

Nouellæ Leonis.

Epanagoge.